

TARTU ÜLIKOOL
Majandusteaduskond

Anastasia Glivak

NOORTE TEADLIKKUS PENSIONISÜSTEMIST JA SELLE
JÄTKUSUUTLIKKUSEST: EESTI TUDENGITE NÄITEL

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Kaasprofessor Eve Parts

Tartu 2026

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukihad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Pensionisüsteemi jätkusuutlikkuse teoreetiline käsitus	5
1.1. Jätkusuutliku pensionisüsteemi definitsioon.....	5
1.2. Eesti kolme samba pensionisüsteemi teoreetiline käsitus	10
1.3. Varasemad empiirilised uuringud noorte pensioniteadlikkuse, hoiakute ja säästmiskäitumise kohta.....	12
2. Empiiriline analüüs: pensionisüsteemi ja selle jätkusuutlikkuse alane teadlikkus Eesti üliõpilaste seas	19
2.1. Andmed ja meetodika.....	19
2.2. Küsitluse tulemused ja analüüs	20
2.3. Järeldused ja edasised uurimissuunad	28
Kokkuvõte.....	31
Viidatud allikad.....	33
Lisad.....	38
Lisa A. Küsimustik.....	38
Summary.....	41

Sissejuhatus

Rahvastiku vananemine ja sellega kaasnevad demograafilised muutused kujutavad endast üht olulisemat väljakutset tänapäeva sotsiaalkaitstesüsteemidele, sealhulgas pensionisüsteemidele (Leppik, 2016). Eluea pikenemine, sündimuse vähenemine ning tööealise elanikkonna osakaalu kahanemine suurendavad survet pensionisüsteemidele ning muudavad kogu ühiskonna haavatavamaks (Arenguseire Keskus, 2019). Eestis on see toonud kaasa vajaduse tugevdada pensionisüsteemi jätkusuutlikkust ning suurendada inimeste individuaalset vastutust pensioniea sissetuleku kindlustamisel.

Eesti pensionisüsteem põhineb kolme samba mudelil, kus riiklik vanaduspension ehk I samm tagab minimaalse sissetuleku, II samm seob pensioni suuruse otsesemalt inimese töötasu ja panustega ning täiendav kogumispension ehk III samm võimaldab vabatahtlikku säästmist (Sotsiaalkindlustusamet, 2024). Kuigi süsteem on struktuurselt mitmekesine ja rahvusvahelises võrdluses suhteliselt jätkusuutlik, on pensionide piisavus ja eakate vaesusrisk endiselt probleemiks (Sotsiaalministeerium, 2022). See suurendab vajadust kogumispensionide rolli tugevdamise ning inimeste teadlikkuse parandamise järele.

Noored on pensionisüsteemi tulevased osalejad, kelle tänased hoiakud, uskumused ja finantskäitumine mõjutavad otseselt tulevast majanduslikku kindlustatust vanaduspõlves. Samas näitavad varasemad uuringud, et pensionisüsteemi toimimine, kogumispensionide võimalused ning pikaajalise säästmise vajalikkus ei ole noorte seas piisavalt mõistetud. Riikliku pensioni rolli kiputakse sageli ülehindama ning individuaalse vastutuse tähtsust alahindama, mis võib viia ebapiisava pensioniks kogumiseni. (Pulk jt, 2024)

Käesoleva töö eesmärk on selgitada välja, milline on noorte teadlikkus Eesti pensionisüsteemist ning selle seoseid uskumuste, hoiakute ja pensionisüsteemi panustamise valmisolekuga. Töö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1. Tutvustada Eesti pensionisüsteemi ülesehitusest ja toimimisest.
2. Käsitleda pensionisüsteemi jätkusuutlikkuse kontseptsiooni.
3. Koostada ülevaade varasematest teemakohastest empiirilistest uuringutest.
4. Koostada ja viia läbi küsitlusuuring üliõpilaste seas, et hinnata nende teadmisi pensionisüsteemist.
5. Selgitada välja noorte uskumused ja hoiakud seoses riikliku ja kogumispensioniga, hinnata nende valmisolekut pensionisüsteemi panustada ning analüüsida seoseid pensionialase teadlikkuse, hoiakute ja panustamisvalmiduse vahel.

Teoreetilises osas antakse ülevaade Eesti pensionisüsteemi kolmest sambast, käsitletakse pensionisüsteemi rahastamise põhimõtteid ning analüüsitakse demograafiliste ja majanduslike tegurite mõju pensionisüsteemi arengule. Samuti vaadeldakse pensionisüsteemi jätkusuutlikkuse mõistet ning rahvusvahelisi ja siseriiklikke käsitlusi, mis võimaldavad hinnata süsteemi finantsilist tasakaalu ja sotsiaalset adekvaatsust.

Töö empiiriline osa keskendub üliõpilaste pensionialase teadlikkuse, hoiakute ja uskumuste uurimisele eesmärgiga hinnata, kuidas need tegurid seostuvad noorte valmisolekuga pensionisüsteemi panustada ning milline võib olla nende roll pensionisüsteemi pikaajalise jätkusuutlikkuse kujundamisel. Selleks viiakse läbi küsitlusuuring ning kogutud andmete analüüsi abil hinnatakse seoseid pensionialase teadlikkuse ning noorte hoiakute ja panustamisvalmiduse vahel.

1. Pensionisüsteemi jätkusuutlikkuse teoreetiline käsitlus

1.1. Jätkusuutliku pensionisüsteemi definitsioon

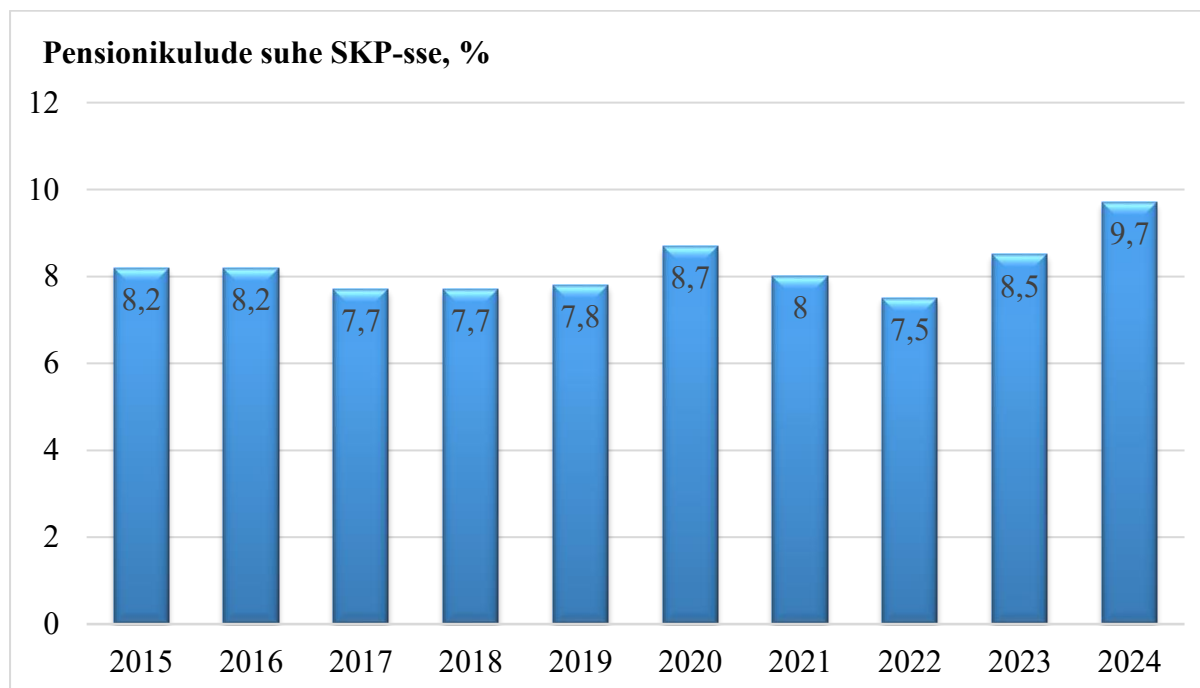
Pension on regulaarne rahaline hüvitis, mille eesmärk on tagada inimesele sissetulek pärast tööea lõppu. Tööaastate jooksul kogutakse pensionifondi raha ning sellest kujuneb pensionieas püsiv tuluallikas, mis säilitab majanduslikku toimetulekut ja vähendab riski sattuda vanaduspõlves vaesusesse. Nii aitab pensionisüsteem tagada inimese majandusliku turvatunde ja toetab ühiskonna üldist sotsiaalset heaolu. (Kotak Mahindra Bank, 2024)

Pensionisüsteemid on riigiti erinevad, kuid enamik arenenud riike kasutab mitmesambalist pensionisüsteemi, kus riiklik pension, kohustuslik kogumispension ning vabatahtlikud säästmisvõimalused täiendavad üksteist. Samas nende osakaal ja korraldus varieeruvad riigiti. Ka Eesti kolme sambaga mudel on üles ehitatud sarnaselt paljudele kaasaegsetele pensionisüsteemidele. (OECD, 2020) Sellest tulenevalt on pensionisüsteemide hindamisel oluline mitte ainult nende ülesehitus, vaid ka nende jätkusuutlikkus.

Jätkusuutlikkus pensionisüsteemi kontekstis on mitmetahuline mõiste, mis viitab pensioniskeemide tulude ja kohustuste vahelise fiskaalse ja finantsilise tasakaalu tagamisele. See on oluline, sest pensionikulud moodustavad märkimisväärse osa avaliku sektori kogukuludest. (European Commission, 2017) Sellest tulenevalt mõjutavad pensionisüsteemi arengud otseselt riigi eelarvepositsiooni.

Üheks keskseks näitajaks pensionisüsteemi jätkusuutlikkuse hindamisel on pensionikulude suhe sisemajanduse kogutoodangusse (SKP). See indikaator võimaldab hinnata, kui suur osa riigi loodud majanduslikust väärtusest suunatakse vanaduspensionide ja teiste pensioniliikide rahastamisele. (European Commission, 2017) Pensionikulude suhe

sisemajanduse kogutoodangusse peegeldab mitte üksnes demograafilisi muutusi, vaid ka riigi sotsiaalpoliitilisi valikuid ja majanduse üldist arengut.

Joonis 1. Pensionikulude suhe SKP-sse Eestis, %

Allikas: Autori koostatud Statistikaameti andmete põhjal.

Joonisel 1 on näha, et aastatel 2015–2024 on pensionikulude suhe SKP-sse Eestis kõikunud vahemikus 7,5% kuni 9,7%. Kuigi varasematel aastatel püsis näitaja suhteliselt stabiilsena, toimus aastatel 2023 ja 2024 märkimisväärne tõus, mille tulemusel saavutas pensionikulude osakaal 2024. aastal kogu vaadeldava perioodi kõrgeima taseme. Selline areng viitab kasvavale survele riigi sotsiaalsüsteemile. Jooniselt võib järeldada, et pensionikulude osakaalu tõus peegeldab pikaajalist trendi, mis võib tulevikus nõuda süsteemi jätkusuutlikkuse tagamiseks ulatuslikke reforme.

Eesti kontekstis on tähelepanuväärne, et pensionikulud, mis on viimastel aastatel püsinud ligikaudu 8% SKP tasemel, jagunevad 24%-le rahvastikust, mis teeb pensionikulude suhtarvuks ca 1% SKP-st 3% rahvastiku kohta. See tähendab, et suhteliselt suure osa rahvastiku rahaline heaolu sõltub olulisel määral suhteliselt väikesest osast SKP-st. (Statistikaamet, n.d.; Leppik, 2019)

Pensionisüsteemi jätkusuutlikumaks muutmine on kogu Euroopas oluline ja keerukas poliitikavaldkond, kuna pensionireformidel on sageli ulatuslikud nii lühi- kui ka pikaajalised fiskaalsed ja sotsiaalsed mõjud. Rahvusvahelise Valuutafondi (IMF) määratluse kohaselt saab

riiklikku pensionisüsteemi pidada jätkusuutlikuks juhul, kui on täidetud järgmised tingimused (International Monetary Fund, 2022):

1. Fiskaalne jätkusuutlikkus, mis tähendab suutlikkust rahastada kulutusvajadusi ilma makromajanduslikku stabiilsust kahjustamata.
2. Kulutuste piisavus, mille eesmärk on tagada pensionäridele vastuvõetav elatustase ning ennetada vaesust vanaduspõlves.
3. Kulutuste tõhusus, mis viitab pensionisüsteemide kujundamisele viisil, mis võimaldab saavutada seatud poliitilisi eesmärke ilma põhjendamatult suurt negatiivset makromajanduslikku, käitumuslikku või jaotuslikku mõju tekitamata.

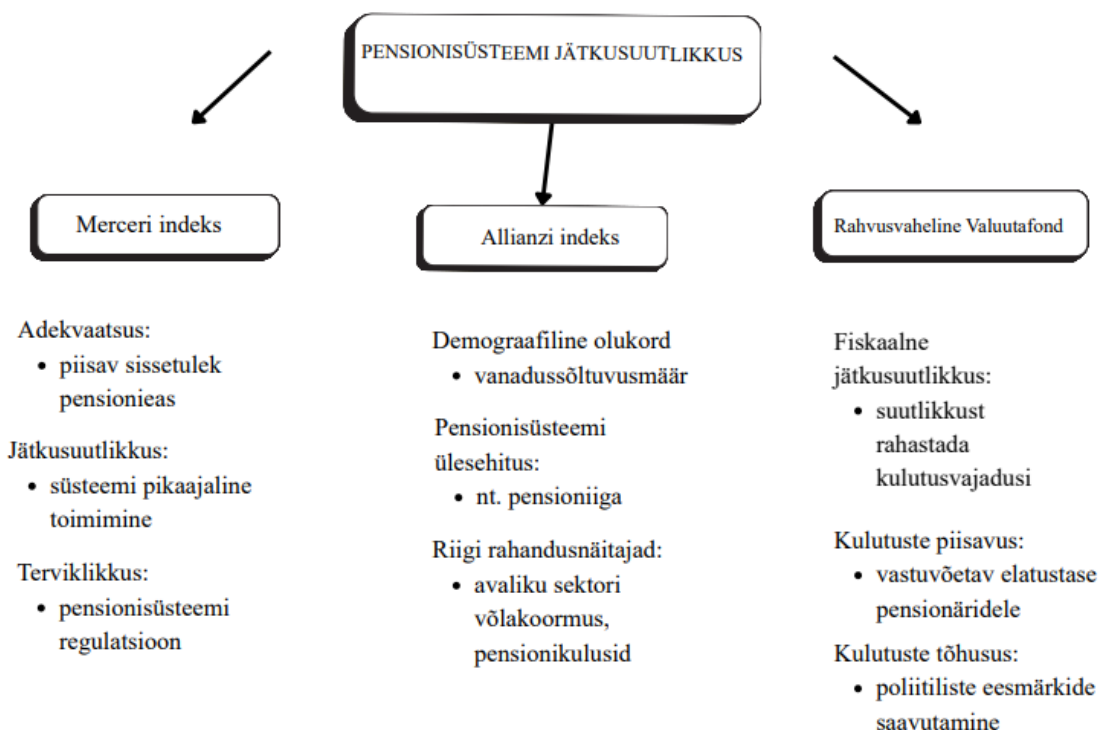
Nende kolme aspekti koosmõjus saab pensionisüsteemi jätkusuutlikkust käsitleda tasakaaluna pensionihüvitiste taseme, nende rahastamiseks vajalike tulude ja süsteemi kogukulude vahel, eeskätt keskpikas ja pikas perspektiivis.

Rahvusvaheliste pensionisüsteemide hindamisel kasutatavad indeksid ei piirdu üksnes üksikute näitajate võrdlemisega, vaid pakuvad terviklikku raamistikku, mille abil on võimalik hinnata süsteemide toimimist nii makroökonomilisest kui ka institutsionaalsest vaatenurgast. Allianzi indeks arvestab kolme peamist tegurite rühma. Esiteks hinnatakse demograafilist olukorda, sealhulgas vanadussõltuvusmäära ja selle prognoositavat muutust kuni aastani 2050. Teiseks võetakse arvesse pensionisüsteemi ülesehitust ja toimimist, näiteks riiklike pensionide taset, seadusjärgset pensioniiga, tegelikku tööjätuvanust ning eelfinantseeritavate pensionivarade osakaalu SKP-s. Eelfinantseeritavate pensionivarade all peetakse silmas pensioniks eelnevalt kogutud ja investeeritud vahendeid, näiteks pensionifondide varasid, mida kasutatakse tulevaste pensionimaksete rahastamiseks. Kolmandaks vaadeldakse riigi rahandusnäitajaid, sealhulgas pensionikulusid ja avaliku sektori võlakoormust suhtena SKP-sse. (Allianz SE, 2016) Indeksi üheks olulisemaks tugevuseks on selle võime arvestada rahvastiku vananemise pikaajalisi mõjusid, mis on pensionisüsteemide jätkusuutlikkuse seisukohast kriitilise tähtsusega. Selle indeksi järgi kuulub Eesti finantsilise jätkusuutlikkuse poolest riikide hulka, kus probleemide ulatus on pigem tagasihoidlik (Leppik, 2019).

Merceri indeks on üks tuntumaid rahvusvahelisi pensionisüsteemide võrdlusindekseid, mis hindab pensionisüsteeme kolme peamise näitaja alusel: adekvaatus, jätkusuutlikkus ja terviklikkus. Adekvaatus näitab, kui võrd pensionisüsteem tagab piisava sissetuleku pensionieas, võttes arvesse erineva sissetulekuga inimeste pensionihüvitisi ning ka leibkondade säästumäära, võlakoormust ja koduomandit kui finantskindlust mõjutavaid tegureid. Jätkusuutlikkus keskendub süsteemi pikaajalisele toimimisele, arvestades muu hulgas erasektori pensionide rolli, rahastatuse taset, oodatavat pensionipõlve pikkust,

vanemaaliste tööjõus osalemist, riigivõlga ja majanduskasvu. Terviklikkus käsitleb pensionisüsteemi regulatsiooni, juhtimist, liikmete kaitset ja teavitamist ning halduskulusid, rõhutades hästi toimiva erasektori pensionisüsteemi olulisust. (Mercer & Monash Centre for Financial Studies, 2019) Merceri indeks erineb Allianz lähenemisest eelkõige oma mitmemõõtmelisuse poolest. Kui Allianz keskendub pigem finantsilise jätkusuutlikkuse hindamisele, siis Mercer arvestab lisaks ka pensionisüsteemi sotsiaalset kvaliteeti ning institutsionaalset toimivust. See tähendab, et pensionisüsteemi ei hinnata üksnes selle järgi, kas see on rahaliselt jätkusuutlik, vaid ka selle järgi, kui hästi see täidab oma sotsiaalseid eesmärke. Merceri indeksi tugevus seisneb seega selles, et see seob omavahel nii finantsilised kui ka käitumuslikud ja institutsionaalsed aspektid, pakkudes seeläbi terviklikumat pilti pensionisüsteemi toimimisest.

Paraku ei ole Eesti Merceri analüüsi valimisse kaasatud kuid Eesti pensionisüsteemi jätkusuutlikkuse analüüsi käigus hinnati võimaliku Eesti indeksi väärtust. Selle kohaselt tuleks Eestis keskenduda eeskätt miinimumpensioni tõstmisele, keskmise netoasendusmäära parandamisele ning varade kasutamise vanusega seotud tingimuste täpsustamisele. (Sotsiaalministeerium, 2022)

Joonis 2. Rahvusvahelised pensionisüsteemide jätkusuutlikkuse hindamise indeksid

Allikas: Autori koostatud kasutatud allikate põhjal. (Mercer & Monash Centre for Financial Studies, 2019; Allianz SE, 2016; International Monetary Fund, 2022)

Joonisel 2 on kokkuvõtlikult esitatud peamised rahvusvahelised pensionisüsteemide jätkusuutlikkuse hindamise lähenemised. Sellised indeksid võimaldavad riikidevahelist võrdlust ning aitavad tuvastada struktuurseid tugevusi ja nõrkusi, mis ei pruugi üksikute finantsnäitajate kaudu selgelt esile tulla. IMF-i käsitus keskendub eelkõige jätkusuutlikkuse sisulisele määratlusele, rõhutades fiskaalset tasakaalu, pensionide piisavust ning süsteemi tõhusust kui kolme omavahel seotud komponenti. Allianz SE indeks hindab pensionisüsteeme laiemas raamistikus, võttes arvesse rahvastiku vananemist, pensionisüsteemi ülesehitust ning riigi rahanduse olukorda. Merceri indeks seevastu pakub detailsemat võrdlevat hinnangut, käsitledes eraldi adekvaatsust, pikaajalist jätkusuutlikkust ning süsteemi terviklikkust. Nende kolme lähenemise koosmõju võimaldab hinnata pensionisüsteemide jätkusuutlikkust mitmemõõtmeliselt.

Üldistades võib väita, et pensionisüsteemi jätkusuutlikkus seisneb tasakaalus fiskaalse suutlikkuse, pensionihüvitiste piisavuse ja süsteemi tõhusa toimimise vahel. Seetõttu eeldab pikaajaline jätkusuutlikkus tasakaalustatud pensionipoliitika arendamist, mida saab käsitleda võimalikke arenguteid stsenaariumite kaudu.

Arenguseire Keskus on kirjeldanud kolm stsenaariumi, mis aitavad mõtestada pensionisüsteemi arengusuundi Eestis aastani 2050 (Arenguseire Keskus, 2019):

1. „Hobemajanduse võidukäik“, mis rõhutab individuaalset vastutust ja turupõhist toimetulekut. Vanemaealised töötavad ja investeerivad seni, kuni tervis võimaldab. Riigi roll piirdub minimaalse sekkumisega.
2. „Vana hea Eestimaa“. Pension on mõtestatud väljateenitud puhkeajana ning riik tagab minimaalse sotsiaalse turvalisuse. Sellega kaasneb piiratud majanduslik heaolu ja vanemaealiste pigem passiivne roll ühiskonnas.
3. „Kokkuhoiuküla“. Selle lähenemise tugevuseks on suurem sotsiaalne sidusus ja subjektiivne heaolu, kuid selle toimimine sõltub tugevalt olemasolevast sotsiaalsest kapitalist.

Samuti oma prognoosi aastateks 2021–2070 pakutakse ka Eesti pensionisüsteemi jätkusuutlikkuse analüüsis, kus rõhutatakse järgmist (Sotsiaalministeeriumi, 2022):

1. Pensionisüsteem täidab miinimumpensioni väga madalat eesmärki nii täna kui ka tulevikus.
2. Eesti pensionisüsteem vastab Euroopa Nõukogu sotsiaalkindlustuskoodeksi nõuetele (Euroopa Nõukogu, 1964), kuid ei täideta Euroopa Sotsiaalharta standardeid (Euroopa Nõukogu, 1996).

3. Eesti pensionisüsteem ei saavuta eesmärki, mille kohaselt peaks pension moodustama 60% mediaantöötasust, ei praegu ega prognoosiperioodi jooksul.
4. Pensionisüsteemi sisene ebavõrdsus süveneb prognoosiperioodil märgatavalt.
5. III samba mõju keskmisele pensionile jääb lähikümnenditel tagasihoidlikuks, kuna liitunute osakaal on väike ja kogutud summad suhteliselt madalad.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Eesti pensionisüsteemi jätkusuutlikkus sõltub mitme omavahel seotud teguri koosmõjust. Olulisel kohal on demograafilised arengud, eeskätt rahvastiku vananemine ja tööealise elanikkonna vähenemine, mis suurendavad survet pensionisüsteemi rahastamisele. Samuti mõjutab jätkusuutlikkust tööturul osalemise tase, sealhulgas vanemaeliste tööjõus püsimine ning tegeliku pensionile jäämise vanus. Lisaks on määrava tähtsusega pensionisüsteemi ülesehitus, eelkõige kogumispensioni roll ja inimeste enda säästuotsused, mis mõjutavad tuleviku pensionitulu kujunemist. Oluline tegur on ka pensionide adekvaatsus, kuna ebapiisav asendusmäär suurendab sotsiaalset ebavõrdsust ja vaesusrisiki vanaduspõlves. Seetõttu eeldab Eesti pensionisüsteemi jätkusuutlikkuse parandamine tasakaalustatud poliitikameetmeid, mis toetavad nii süsteemi rahalist kestlikkust kui ka pensionide piisavust ning soodustavad pikaajalist individuaalset säästmist.

1.2. Eesti kolme samba pensionisüsteemi teoreetiline käsitlus

Eesti pensionisüsteem tugineb kolme samba mudelile, mille keskmes on riiklikult korraldatud I sammas, mis toimib põlvkondadevahelise solidaarsuse põhimõttel, kus tänaste töötajate makstud sotsiaalmaksust rahastatakse praeguste pensionäride väljamakseid (Eesti.ee, 2024). Riikliku pensionikindlustuse seaduse kohaselt jagunevad I samba alusel makstavad pensionid kolmeks peamiseks liigiks, milleks on vanaduspension, toitjakaotuspension ning rahvapension, kusjuures iga liik täidab erinevat sotsiaalset kaitsefunktsiooni sõltuvalt inimese elusituatsioonist (Sotsiaalministeerium, 2025). Lisaks põhipensionidele sisaldab I sammas ka erinevaid täiendavaid toetusi, mille eesmärk on arvestada inimeste erinevaid elutingimusi ning suurendada sotsiaalset õiglust pensionisüsteemis (Pensionikeskus, n.d.).

Olulisemate lisatoetuste hulka kuulub näiteks üksi elava pensionäri toetus, samuti arvestatakse süsteemis perekondlikke ja tööalaseid eripärasid, sealhulgas laste kasvatamist, mis annab õiguse täiendavatele pensionilisadele. Lisaks on kehtestatud soodustingimustel vanaduspension neile isikutele, kes on töötanud tervistkahjustavatel või rasketel töökohtadel, võimaldades neil pensionile jääda tavapärasest varem sõltuvalt töö iseloomust ja staažist. (Pensionikeskus, n.d.) Seetõttu võib I samba rolli käsitleda kui Eesti sotsiaalkaitsesüsteemi keskset alust, mis tagab mitmetasandilise ja vajaduspõhise toe erinevatele

elanikkonnarühmadele ning aitab vähendada vanadusvaesuse riski ja toetada eakate majanduslikku toimetulekut.

Samas moodustab I samba kaudu makstav pension keskmiselt ligikaudu kolmandiku inimese eelnevast sissetulekust (SEB, n.d.). Kuna pensionisüsteemide peamine eesmärk on toetada inimeste majanduslikku toimetulekut pensionieas ja aidata säilitada elukvaliteeti, täidab selles olulist rolli II samm, mis ühendab individuaalse säästmise ja riigipoolse toetuse põhimõtte. II sammast rahastatakse nii töötaja brutopalgast tehtavatest sisse maksetest kui ka sotsiaalmaksust eraldatavast riigipoolsest panusest (Sotsiaalkindlustusamet, 2024). Töötaja sisse makse määr on üldjuhul 2% brutopalgast, kuid inimesel on võimalik valida ka kõrgemad määrad 4% või 6% (Pensionikeskus, n.d.). See omakorda suurendab inimese tulevast pensionivara ning samal ajal ka isiklikku vastutust pensioniks kogumise eest, nõudes ka finantsteadlikkust ja pikaajalist planeerimist.

Selline paindlikkus tähendab, et kuigi süsteem pakub riiklikku tuge, sõltub lõplik pensioni suurus suurel määral inimese enda finantskäitumisest, pikaajalisest planeerimisest ning teadlikest otsustest, kuna II samba kogutud vahendid investeeritakse pensionifondidesse ning seetõttu sõltub pensionivara kasv otseselt fondide tootlusest ja valitud investeerimisstrateegiast (SEB, n.d.). Samas näitavad varasemad uuringud, et märkimisväärne osa inimestest ei tee teadlikke fondivalikuid ning jääb passiivselt vaikimisi määratud fondi, mis võib pikemas perspektiivis mõjutada nende pensionivara suurust (Pulk jt, 2024).

Lisaks töötamisega seotud sisse maksetele toetab riik II sambasse kogumist ka laste kasvatamise kaudu, kuna alates 2013. aastast tehakse riigieelarvest täiendavaid sisse makseid vanemapensioni põhimõttel, mille eesmärk on kompenseerida laste kasvatamisega seotud töökatkestusi. See sisse makse arvutatakse Eesti keskmise sotsiaalmaksuga maksustatava tulu põhjal ning selle suurus on 4% vastavast baassummast. (Pensionikeskus, n.d.) Seega võib II sammast käsitleda kui süsteemi, mis ühendab individuaalse vastutuse ja riikliku toetuse, kuid mille tulemuslikkus sõltub tugevalt osalejate teadlikkusest ja aktiivsusest.

III samm ehk täiendav kogumispension on säästmisvõimalus, mille eesmärk on võimaldada inimestel suurendada oma pensioniea sissetulekut ning vähendada sõltuvust riiklikust pensionisüsteemist (Pensionikeskus, n.d.). Erinevalt II sambast on III samba puhul inimesele jäetud täielik otsustusõigus nii sisse maksete suuruse kui ka ajastuse osas, mis tähendab, et pensioniks kogumine sõltub täielikult individuaalsest finantsdistipliinist ja planeerimisvõimest (Sotsiaalkindlustusamet, 2024).

III sambaga liitumine on võimalik kas pensionikindlustuslepingu sõlmimise kaudu või vabatahtlikku pensionifondi sissemaksid tehes, kusjuures mõlemal juhul toimub kogumine isiklikul pensionikontol ning vahendid investeeritakse vastavalt valitud tingimustele. Oluliseks motivatsiooniteguriks III samba puhul on maksusoodustus, mille kaudu on võimalik saada tulumaksutagastus kuni 22% ulatuses sissemakselt, mis ei ületa 15% inimese aastasest brutotulust või 6000 eurot aastas, suurendades seeläbi säästmise atraktiivsust ja kompenseerides osaliselt tarbimisest loobumist. (Pensionikeskus, n.d.)

Samas kaasneb III samba paindlikkusega ka risk, et kogutud vara kasutamine ei ole pikaajaliselt jätkusuutlik, kuna raha varajane väljavõtmine või ebajärjepidevad sissemaksed võivad vähendada selle tegelikku eesmärki pensioniea kindlustamisel (Kukk, 2025). Seetõttu sõltub III samba efektiivsus eelkõige inimese teadlikkusest, finantskäitumisest ning võimest planeerida pikaajalisi majanduslikke otsuseid.

Kokkuvõttes moodustavad Eesti kolm pensionisammast tervikliku süsteemi, kus I samm tagab baastaseme sotsiaalse kindlustatuse, II samm ühendab riikliku toe ja individuaalse säästmise ning III samm võimaldab vabatahtlikku lisakogumist. Süsteemi toimimine tervikuna sõltub nii demograafilistest teguritest kui ka inimeste finantskäitumisest ja teadlikkusest, mis mõjutavad otseselt pensionisüsteemi pikaajalist jätkusuutlikkust.

1.3. Varasemad empiirilised uuringud noorte pensioniteadlikkuse, hoiakute ja säästmiskäitumise kohta

Käesolevas alapeatükis käsitletakse varasemate empiiriliste uuringute põhjal noorte pensioniteadlikkust, hoiakuid pensionisüsteemi suhtes ning pensioniks säästmise käitumist. Analüüsi struktureerimiseks on käsitletavat tulemust jaotatud nelja omavahel seotud teemagrupi vahel. Esiteks käsitletakse noorte pensioniteadlikkust ja finantskirjaoskust, teiseks käitumuslikke ja psühholoogilisi tegureid, kolmandaks hoiakuid ning usaldust pensionisüsteemi vastu ning neljandaks sotsiaalmajanduslikke tegureid, mis mõjutavad pensionisäästmise võimekust ja osalemist.

Varasemad uuringud viitavad sellele, et Eesti elanike teadlikkus III sambast ja selle kasutusvõimalustest on piiratud. Pulk jt (2024) leidsid, et paljud inimesed ei tunne piisavalt hästi III samba toimimispõhimõtteid ega pensioniks kogumise võimalusi. Ka Kaeramaa (2013) leidis, et noorte teadmised pensionifondidest ja pensionisüsteemi toimimisest on pigem puudulikud ning nad ei taju pensionivara kui tulevast sissetulekuallikat. Sarnaseid tulemusi sai Kantar Emori poolt LHV (2023) tellimusel läbi viidud uuring, kus selgus, et peaaegu pooled vastanutest ei ole teadlikud III samba maksusoodustustest. See omakorda piirab nende valmisolekut täiendavalt pensioniks koguda. Kõige nõrgem teadlikkus esines

noorte seas vanuses 15–24, kellest ligi pooled hindasid oma teadmisi ebapiisavaks, mis tähendab, et vastav informatsioon ei jõua noorteni piisavalt tõhusalt. Seda võib selgitada asjaoluga, et antud vanuserühm koosneb suures osas veel õppivatest noortest, kellel puudub täiskohaga töö ning seetõttu ka otsene kokkupuude pensioniks kogumise ja pikaajalise finantsplaneerimisega.

Lisaks rõhutati SEB (2024) poolt läbi viidud uuringus haridussüsteemi rolli finantskirjaoskuse kujundamisel, märkides, et kuigi rahatarkuse teemasid käsitletakse koolides, on see sageli ebapiisav, et valmistada noori ette pikaajalisteks finantsotsusteks, sealhulgas pensioni planeerimiseks. Sarnast tendentsi näitab ka Ameerika Ühendriikide uuring, mis rõhutab selge teabe ja tööandjate olulisust pensioniotsuste kujundamisel (Cervens jt, 2023).

Noorte madalat teadlikkust kinnitab ka LHV (2025) tellitud Norstati uuring II pensionisamba teadlikkuse kohta kus rõhutati, et 28% Eesti noortest vanuses 18–29 ei tea, millises pensionifondis nad koguvad. Lisaks märkis 27% vastanutest, et nad ei ole teadlikud oma II samba valikutest või ei oska täpselt hinnata, millises fondis nende pensionivarad paiknevad. Uuringu tõlgenduses toodi esile, et sellised tulemused viitavad levinud väärarusaamadele pensionisüsteemi toimimise kohta ning noorte passiivsusele fondivaliku tegemisel. Seda selgitab asjaolu, et II pensionisamba osalus sõltub inimese sünniaastast ning liitumise ja sissemaksete tingimused on aja jooksul muutunud. Noored liidetakse süsteemiga üldjuhul automaatselt ning pensionikonto avatakse töötasu tekkimisel. Kui inimene ei vali ise fondi, määratakse see talle juhuvaliku alusel. (Eesti.ee, 2024) Seetõttu ei pruugi noored alati teada, et neil on pensionikonto olemas või millises fondis nende kogumised paiknevad, mis aitab selgitada madalat teadlikkust.

Ka teised varasemad uuringud käsitlevad finantskirjaoskust järjepidevalt kui üht kesksel tegurit, mis mõjutab inimeste pensioniks säästmise ja pensionisüsteemis osalemisega seotud otsuste kujunemist. Lusardi ja Mitchell (2014) näitavad, et vastavate teadmiste puudulikkus on ulatuslik ning seotud madalama võimekusega teha pikaajalisi finantsotsuseid. Seda järeldust kinnitavad Alessie jt (2011), kelle tulemused Hollandi andmetel viitavad selgele seosele finantskirjaoskuse ja pensioniplaneerimise aktiivsuse vahel. Kõrgem teadmiste tase ei suurenda üksnes osalemise tõenäosust, vaid mõjutab ka otsuste kvaliteeti, sh investeerimisportfelli ülesehitust. See rõhutab vajadust suurendada finantsteadlikkust ja pensionitarkust, et inimesed suudaksid teha teadlikke otsuseid, mis toetaks pikaajalist majanduslikku kindlustatust vanaduspõlves.

Lisaks teadmiste tasemele mõjutavad pensioniks säästmise ja pensionisüsteemis osalemisega seotud käitumist olulisel määral käitumuslikud ja psühholoogilised mehhanismid, mis piiravad ratsionaalsete finantsotsuste tegemist. Kuigi finantskirjaoskust peetakse sageli keskseks teguriks pensioniks valmistumisel, näitavad empiirilised uuringud, et sellest üksi ei piisa optimaalse käitumise kujunemiseks. Näiteks Agnew jt (2013) leiavad, et pensionivalikute keerukus võib põhjustada otsustusülekoormust, mille tulemusena invidiidid muutuvad passiivseks ega tee aktiivseid valikuid. Sarnasele järeldusele viitab ka Eesti Pensionitarkuse uuring, mille kohaselt pärsvivad pensionialaste otsuste tegemist ebakindlus, süsteemi keerukus ja vähene motivatsioon (Pulk jt, 2024).

Need tulemused haakuvad elukaare lähenemisega, mille kohaselt finantsotsuste kvaliteet varieerub vanuse lõikes. Agarwal jt (2009) näitavad, et nooremad invidiidid teevad süstemaatiliselt vähem optimaalseid finantsotsuseid, mis tuleneb nii piiratud kogemusest kui ka lühemast planeerimishorisonidist. Seda muustrit kinnitavad ka käitumuslikud uuringud, mis toovad esile spetsiifilised psühholoogilised kallutatused. Näiteks Horák jt (2022) identifitseerivad peamiste takistustena olevikueelistuse, kaotuse vältimise ja piiratud tähelepanuvõime, mis suunavad invidiide eelistama kohest tarbimist pikaajalisele säästmisele.

Sarnane käitumismuster ilmneb ka Eesti noorte puhul. Kaeramaa (2013) leiab oma empiirilises käsitluses Eesti noorte pensioniteadlikkusest, milles analüüsiti 18–30-aastaste noorte teadmisi ja suhtumist Eesti pensionisüsteemi, et noored ei taju pensionivara kui reaalselt tulevast sissetulekut, millest sõltub nende elukvaliteet. Foster (2015) ning Pulk jt (2024) täiendavad seda käsitlust, näidates, et pensioni tajutakse sageli kaugel ja abstraktse tulevikusündmusena, mis ei konkureeri igapäevaste finantsprioriteetidega. Ka Poolas läbi viidud uuring, mis põhineb 2020. aastal kogutud andmetel 18–29-aastaste noorte seas ning mille eesmärk oli eristada Z- ja Y-põlvkonna pensionisäästmise mustreid, kinnitab seda tendentsi, tuues esile, et pensioniks säästmise tõenäosus suureneb vanuse ja finantsvastutuse kasvades (Xie jt, 2023).

Lisaks ühes Austraalias läbi viidud uuringus leiti, et pensionikäitumise kujunemisel mängivad olulist rolli ka hoiakud ja enesetõhusus, kuna kujundavad invidiidi kavatsust kasutada professionaalset finantsnõustamist pensioniks säästmisel. See tulemus täiendab varasemat kirjandust, tuues selgemalt esile, et lisaks teadmistele ja objektiivsetele finantsnäitajatele mõjutavad pensioniotsuseid ka subjektiivsed hinnangud ja uskumused oma võimekuse kohta teha õigeid finantsotsuseid. (Rickwood jt, 2017)

Klassikalises majandusteoorias eeldatakse, et invidiidid käituvad ratsionaalselt ning teevad säästmis- ja investeerimisotsuseid, mis maksimeerivad nende eluaegset heaolu.

Empiirilised uuringud näitavad siiski, et pensioniga seotud otsused on keerukad ning noored ei tegutse sageli täieliku ratsionaalsuse alusel. (Pulk jt, 2024) Näiteks viidavad Hauff jt (2020) uuringu tulemused sellele, et inimese enda hinnang oma finantskirjaoskusele mõjutab eelkõige seda, kuidas ta teeb pensioniga seotud plaane ja otsuseid, näiteks milliseid valikuid ta eelistab ja kui teadlikult ta investeerimisotsuseid kujundab. Samas ei pruugi see alati tähendada, et inimene tegelikult rohkem säästab või panustab pensionifondidesse. See viitab sellele, et enesekindlus oma finantsotsuste tegemisel võib olla sama oluline kui tegelikud teadmised, mis haakub ka hoiakute ja enesetõhususe rolli rõhutavate käsitlemustega.

Sarnase tähtsusega on institutsionaalne keskkond, eelkõige usaldus pensionisüsteemi ja finantsinstitutsioonide vastu. Foster (2015) ja Horák jt (2022) rõhutavad, et madal usaldus pensionisüsteemi ja finantsinstitutsioonide vastu vähendab motivatsiooni pikaajaliseks säästmiseks, kuna tuleviku kindlus on tajutud ebastabiilsena. Sarnasele järeldusele jõuavad ka Brown (2011), kes näitavad, et ebakindlus pensionisüsteemi jätkusuutlikkuse suhtes võib vähendada inimeste valmisolekut pensioniks säästa.

Eesti kontekstis viitavad uuringud, et osa Eesti elanikest ei kogu pensioniks, tuues ühe peamise põhjusena välja usaldamatuse pensionisüsteemi toimimise ja stabiilsuse suhtes. Umbes veerand mittekojutest on märkinud, et nad ei panusta pensionisüsteemi, kuna kardavad säästude väärtuse vähenemist ning kahtlevad süsteemi suutlikkuses tagada pikaajaline kindlustunne. Lisaks madalama usalduse tõttu pensionisüsteemi vastu peavad inimesed oluliseks alternatiivseid säästmisviise. Selline ebakindlus võib vähendada valmisolekut pikaajaliseks säästmiseks ning kujundada arusaama, et pensionisüsteem ei ole piisavalt stabiilne või etteaimatav viis vanaduspõlve rahaliseks kindlustamiseks. (Smith, 2025; Sotsiaalministeerium, 2024)

Foster (2015) keskendub noorte hoiakutele pensionisäästmise ja automaatse liitumise suhtes, rõhutades raskusi sobiva nõu leidmisel ning madala usalduse pensioniskeemide ja nende oodatava tootluse suhtes. Horák jt (2022) toovad oma uuringus välja kolm peamist käitumuslikku sekkumiste kategooriat, mis võiksid soodustada noorte pensionisäästmist. Esiteks rõhutatakse otsustusprotsessi lihtsustamist, näiteks pensioni suuruse arvestamise selgemaks muutmist ja automaatseid liitumisvõimalusi. Teiseks peetakse oluliseks pensionisäästmise nähtavamaks muutmist läbi teavituskampaaniate, visuaalsete selgituste ja personaalse teabe kasutamise. Kolmandaks soovitatakse vähendada säästmisega seotud kaotuse tunnet, kasutades näiteks sõnumite raamistamist, finantsstiimuleid ning erineva likviidsusega säästmisvõimalusi.

Samas ei ole usaldus pensionisüsteemi suhtes ühesuunalise mõjuga. Xie jt (2023) toovad esile, et väga kõrge usaldus riikliku pensionisüsteemi vastu võib vähendada individuaalset säästmist, kuna eeldatakse, et riiklik pension tagab piisava elatustaseme. Samal ajal kui isikliku vastutuse tajumine ja madalam usaldus riigi vastu suurendavad valmisolekut pensioniks koguda. Seega viitab usalduse kahetisele rollile pensionikäitumise kujundamisel ning näitab usalduse sõltuvust ootustest institutsionaalse toe ulatuse suhtes.

Eestis on institutsionaalset usaldust mõjutanud pensionisüsteemi reformid. Näiteks 2020.–2021. aastal toimunud II samba sisse maksete ajutine peatamine ning hilisem vabatahtlikuks muutmine on mõjutanud inimeste usaldust pensionisüsteemi vastu (Sotsiaalministeerium, 2022; Pensionikeskus, n.d.). Arenguseire Keskuse (2021) analüüsid osutavad, et sagedased ja ettearvamatud muudatused pensionisüsteemis võivad otseselt mõjutada pikaajalist finantskäitumist, kuna vähendavad stabiilsuse tajut.

Samas näitavad mitmed uuringud, et noorte hoiakud pensionivastutuse osas on muutumas. SEB (2025) finantskindlustunde uuringu kohaselt loodab enam kui pool Eesti noortest vanuses 18–29 oma tulevase pensionipõlve kindlustamisel eelkõige kogumispensionile, mitte riiklikule vanaduspensionile. Uuringu tulemused näitasid, et 55% noortest panustab II sambasse ning 39% ka III sambasse. See viitab kasvavale arusaamale individuaalsest vastutusest pensioni kindlustamisel.

Varasemates empiirilistes uuringutes on noorte pensionisüsteemi panustamise valmisolekut seostatud mitmete sotsiaalmajanduslike teguritega, sealhulgas sissetuleku taseme, hõivestaatus, haridustaseme ja varalise olukorraga. Mitmed autorid on leidnud, et kõrgem sissetulek ja stabiilne tööhõive suurendavad tõenäosust pensioniks säästa, kuna see võimaldab teha regulaarseid sisse makseid ilma igapäevast tarbimist oluliselt piiramata. (Foster, 2015; Cervens jt, 2023)

Pulk jt (2024) leiavad, et III samba maksueelis eeldab piisavat maksustatavat tulu, mistõttu on see efektiivsem kõrgema sissetulekuga inimeste jaoks. Madalama sissetulekuga leibkondadel on küll väiksem finantsiline võimekus suuremate summade kogumiseks, kuid teoorias võimaldaks ka väikeste summade järjepidev investeerimine pika aja jooksul liitintressi mõjul koguda märkimisväärse pensionivara. Praktikas piirab aga madalam sissetulek sageli regulaarset säästmist. (Teeviit & Swedbanki Rahaasjade Teabekeskus, 2025) Seega, kuigi III sammu pakub võimalust pensionitulu suurendamiseks, ei ole see kõigile elanikkonnagruppidele võrdselt kättesaadav ega kasutatav.

Sarnaseid tulemusi on näha ka Ameerika Ühendriikides. Kuigi säästmine on noorte jaoks oluline finantseesmärk, ei säästa paljud neist järjepidevalt, eriti madalama sissetulekuga

ja naiste hulgas. (Cervens jt, 2023) Ka teistes uuringutes on käsitletud soolisi erinevusi finantskirjaoskuses ja pensioniga seotud teadmistes. Näiteks Lusardi & Mitchell (2014) toovad esile, et mehed on finantskirjaoskuse küsimustes sageli teadlikumad kui naised ning see muster ilmneb erinevates riikides ja vanuserühmades.

Lisaks kinnitab Alessie jt (2011), kelle Hollandi andmetel põhinev uuring näitab, et madalama sissetulekuga iniviidid jäävad pensionisäästmises süsteemselt passiivsemaks. Samas Horák jt (2022) rõhutavad, et noorte madalam säästmise intensiivsus on osaliselt seletatav elukaare varase etapiga, kus domineerivad lühiajalised finantsprioriteedid. Xie jt (2023) siin lisavad, et investeerimiskogemus ja isiklik finantsvastutus tugevdavad veelgi valmisolekut pensionisüsteemis osaleda.

Uuringutest ilmneb ka tööturu positsiooni ja hõivestaatusel oluline mõju. OECD (2016; 2020) raportid näitavad, et stabiilne tööhõive suurendab pensionisüsteemis osalemise tõenäosust, kuna loob eeldused regulaarsete sissetulekute tegemiseks. Vastupidiselt on ebastabiilse töö või katkestustega karjääri puhul pensionisäästmine oluliselt madalam. See järeldus on kooskõlas ka Agarwal jt (2009) elukaare analüüsiga, mille kohaselt nooremad ja tööturul vähem kindlustatud iniviidid teevad sagedamini vähem soodsaid finantsotsuseid.

Haridustase ja sellega tihedalt seotud finantskirjaoskus on olulised tegurid, mis vahendavad sotsiaalmajanduslike tunnuste mõju pensionikäitumisele. Empiirilised uuringud näitavad, et kõrgema haridustasemega inimesed on teadlikumad pensionisüsteemi toimimisest ning planeerivad aktiivsemalt oma finantsilist tulevikku (Lusardi & Mitchell, 2014; Alessie jt, 2011). Seejuures ei piirdu hariduse mõju üksnes teadmistega, vaid hõlmab ka paremaid kognitiivseid oskusi ja suuremat võimet hinnata pikaajaliste otsuste tagajärgi. Seega toimib finantskirjaoskus olulise vahendava mehhanismina, mille kaudu sissetulek ja haridus mõjutavad pensionisäästmise käitumist.

Lisaks Xie jt (2023) leiavad, et varaline seis ja varasem investeerimiskogemus tugevdavad pensionisüsteemis osalemise tõenäosust. Isikud, kellel on juba olemas sääststud või investeringud, kalduvad suurema tõenäosusega panustama ka pensionisüsteemi, kuna neil on nii suurem finantsvõimekus kui ka kõrgem enesekindlus finantsotsuste tegemisel. See tulemus haakub ka käitumuslike lähenemistega, mille kohaselt varasem positiivne kogemus vähendab tajutud riski ja suurendab valmisolekut pikaajalisteks investeringuteks.

Tabel 1 koondab kolme rahvusvahelise empiirilise uuringu tulemused. Võrreldes peamisi tulemusi, joonistuvad esile tegurid, mis selgitavad noorte valmisolekut pensionisüsteemi panustada. Nende hulka kuuluvad eelkõige teadlikkus, sissetulek ja investeerimiskogemus ning usaldus pensionisüsteemi ja riiklike institutsioonide vastu.

Tabel 1

Ülevaade varasematest uuringutest

Allikas	Uurimiseemärk	Metoodika	Valim	Tulemused
Foster, 2015	Mõista noorte pensionisäästmise seotud väljakutseid ning hinnata nende võimalikku mõju pensionipoliitikal.	Andmete kogumiseks viidi läbi kvalitatiivsed poolstruktureeritud intervjuud.	30 noort vanuses 18–30 aastat: 15 täiskohaga töötavat naist ja 15 meest.	Pensionisäästmist mõjutavad vähene teadlikkus pensionidest, usalduse puudumine teenusepakkujate vastu, tajutud majanduslik võimetus säästa ja lühinägelik suhtumine pensionidesse. Vajalikud on paindlikud säästmisvõimalused ning poliitika, mis toetab teadlikke otsuseid läbipaistva info ja erapooletu nõustamise kaudu.
Xie jt, 2023	Tuvastada kahes noorte rühmas (Z- ja Y-põlvkonnad) pensioniks säästmise käitumuslikud, rahalised, demograafilised ja hariduslikud tegurid, keskendudes 50–60-aastaste inimeste võrdlusele.	Autorite poolt koostatud küsimustik, mis koosnes 26 küsimusest.	1000 juhuvaliku teel kaasatud inimest. Noored täiskasvanud jaotati kahte alarühma: 18–24-aastased ja 25–29-aastased.	Pensioniks säästmise tõenäosus suureneb vanuse ja vastutustunde kasvades. Uuring eristas Y- ja Z-põlvkonna säästmismustreid. Z-põlvkonna puhul mõjutavad seda investeerimiskogemus, usaldus riiklike institutsioonide vastu, sissetulek ja enesekontroll. Y-põlvkonnas on olulised investeerimiskogemus, isiklik finantsvastutus, usaldus riiklike institutsioonide vastu ja vanemate haridustase.
Horák jt, 2022	Tuvastada, millised käitumuslikud takistused pidurdavad pensioniks säästmist ja millised meetmed võiksid aidata selle osa tööealisest elanikkonnast rohkem säästma.	Uuringus kasutati kolme veebipõhist fookusgruppi intervjuerimist.	Valim koosnes 16 üliõpilasest, kellest 6 olid mehed ja 10 naised. Osalejate vanus jäi vahemikku 23–24 aastat.	Pensionisäästmist takistavad peamiselt olevikukallutatus, kaotuse vältimine ja piiratud tähelepanu ning haridus, pensionipoliitika ja usaldus riiklike institutsioonide vastu. Nende ületamiseks tuvastati kolm peamist sekkumisviisi: otsustamise lihtsustamine, tähelepanu suunamine teabe esiletõstmise kaudu ning kaotusetunde vähendamine sobiva sõnastuse, rahaliste stiimulite ja paindlike säästmistoodete abil.

Allikas: Autori koostatud (Foster, 2015; Xie jt, 2023; Horák jt, 2022) põhjal

Tabel 1 toetab arusaama, et noorte valmisolek pensionisüsteemi panustada kujuneb nii individuaalsete kui ka institutsionaalsete tegurite koostoimel. Individuaalsel tasandil mängivad rolli finantskirjaoskuse tase, sissetulek ja investeerimiskogemus ning käitumuslikud tegurid, nagu olevikueelistus ja kaotusekartus. Institutsionaalsel tasandil on oluline pensionisüsteemi keerukus, pensioniteabe kättesaadavus ning usaldus pensionisüsteemi ja riiklike institutsioonide vastu. Lisaks võib ebakindlus pensionisüsteemi stabiilsuse suhtes vähendada noorte valmisolekut teha pikaajalisi ja teadlikke pensioniotsuseid.

Kokkuvõttes on noorte valmisolek pensionisüsteemi panustada mitmetahuline nähtus, mida mõjutavad nii individuaalsed hoiakud ja teadmised kui ka laiemad institutsionaalsed ja sotsiaalmajanduslikud tegurid. Nii Eesti-sisesed kui ka rahvusvahelised empiirilised uuringud kinnitavad, et see kujuneb mitmete omavahel seotud tegurite koosmõjus. Kõige järjekindlamalt ilmnevad mõjuteguritena finantskirjaoskuse tase, sissetulek ja tööhõive, käitumuslikud kallutatused ning usaldus pensionisüsteemi ja riiklike institutsioonide vastu. Seega ei saa noorte pensionikäitumist seletada üksnes sissetuleku või formaalse osalemise kaudu, vaid pigem sõltub see sellest, kuidas noored tajuvad pensionisüsteemi toimimist, selle usaldusväärstust ning oma rolli tulevase pensioni kujundamisel.

2. Empiiriline analüüs: pensionisüsteemi ja selle jätkusuutlikkuse alane teadlikkus Eesti üliõpilaste seas

2.1. Andmed ja metoodika

Käesoleva uurimuse empiiriline osa põhines kvantitatiivsel uurimisviisil ning andmete kogumiseks viidi läbi veebipõhine ankeetküsitlus Google Forms keskkonnas. Uuringu eesmärk oli selgitada üliõpilaste teadlikkuse taset Eesti pensionisüsteemist ning analüüsida, kuidas see seostub nende hoiakute, uskumuste ja valmisolekuga pensionisüsteemi panustada.

Küsimustik keskendus kolmele peamisele valdkonnale: pensionialane teadlikkus, usaldus pensionisüsteemi stabiilsuse suhtes ning isiklik kogemus pensionisüsteemi panustamise suhtes. Lisaks oli kogutud taustainfo vastajate soo, õppeastme, õppevaldkonna ja tööhõive kohta, et võimaldada rühmadevahelist võrdlust. Selline ülesehitus lähtus peamiselt teemadest, mida on käsitletud varasemates uuringutes, sealhulgas Tšehhis läbi viidud küsitlusuuringust ning Eesti täisealise elanikkonna seas läbiviidud pensionitarkuse uuringust (Pulk jt, 2024; Xie jt, 2023).

Valimisse kuulusid erinevate õppeastmete ja õppevaldkondade Tartu Ülikooli üliõpilased, sealhulgas bakalaureuse-, magistri- ja doktoriõppe üliõpilased. Selline valik võimaldas hinnata, kuidas pensionialane teadlikkus ja hoiakud varieeruvad haridustaseme

ning akadeemilise kogemuse lõikes. Küsitluses osalemine oli vabatahtlik ning anonüümne, mis toetas vastuste usaldusväarsust ja vähendas sotsiaalse soovitatavuse mõju.

Küsimustiku levitamine toimus eelkõige e-kirja teel ning läbi isiklike kontaktide. Küsimustikku edastati tuttavate kaudu ning paluti seda jagada edasi teistele potentsiaalsetele vastajatele, sealhulgas kursusekaaslastele ja sõpradele. Selline levitusviis võimaldas jõuda sihtrühmani kiiresti ja paindlikult.

Kogutud andmete analüüsimisel kasutati kirjeldavat statistikat, korrelatsioonanalüüsi ning rühmadevahelist võrdlust. Kirjeldava statistika abil anti ülevaade vastajate hinnangutest ning vastuste jaotustest. Korrelatsioonanalüüsi eesmärk oli hinnata seoseid pensionialase teadlikkuse, hoiakute ja valmisoleku vahel süsteemi panustada. Rühmadevaheliste erinevuste analüüsimiseks võrreldi vastajate tunnuseid soo, tööstaatus, õppeastme ja õppevaldkonna lõikes, kasutades kahe rühma puhul t-testi ning mitme rühma puhul ühefaktorilist dispersioonanalüüsi (ANOVA).

Andmete töötlemiseks ja analüüsimiseks kasutati RStudio tarkvara ning Google Forms keskkonna võimalusi, mis võimaldasid andmete korrastamist, visualiseerimist ning statistiliste seoste tuvastamist.

Uuringu läbiviimisel järgitakse eetilisi põhimõtteid. Kõik vastajad osalevad uuringus vabatahtlikult ning neile tagatakse anonüümsus. Küsitluses ei koguta isikut tuvastada võimaldavaid andmeid, mis soodustab ausate vastuste andmist. Kogutud andmeid kasutatakse üksnes käesoleva bakalaureusetöö eesmärgil.

2.2. Küsitluse tulemused ja analüüs

Küsimustik sisaldas 21 küsimust, mis hõlmasid vastajate taustamuutujaid ning hinnanguid pensionialasele teadlikkusele, hoiakutele ja valmisolekule pensionisüsteemi panustada. Uuringus osales kokku 134 vastajat. Uuringus kasutatud küsimustik on esitatud Lisas A ning on kättesaadav ka veebilingi kaudu: <https://forms.gle/Vwtjed4cQrf9bJBq8> Valimi sotsiaaldemograafiline jaotus ning ülevaade vastajate pensionialase teadlikkuse tasemest erinevates rühmades on esitatud tabelis 2. Teadlikkuse näitajad on esitatud keskmisena, mis kirjeldab vastava rühma keskmist taset, ja standardhälvena, mis näitab vastuste hajuvust ehk varieeruvust rühma sees.

Tabel 2 näitab, et valimi sooline jaotus oli ebaproportsionaalne, kus naised olid selges enamuses – naisi oli 96 (71,6%) ning mehi 38 (28,4%). Samas tööstaatus lõikes jagunesid vastajad suhteliselt ühtlaselt. Mittetöötavaid vastajaid oli 54 (40,3%), osakoormusega töötavaid 35 (26,1%) ning täiskoormusega töötavaid 45 (33,6%).

Õppevaldkondade lõikes oli enim vastajaid loodus- ja täppisteaduste valdkonnast (n = 52; 38,8%) ning humanitaarteaduste ja kunstide valdkonnast (n = 44; 32,8%). Sotsiaalteaduste valdkonda kuulus 29 vastajat (21,6%) ning meditsiiniteaduste valdkond oli kõige väiksema esindatusega (n = 9; 6,7%). Selline jaotus võimaldab võrrelda erinevate valdkondade tudengite teadmisi ja hoiakuid. Lisaks õppeastme lõikes oli suurim rühm bakalaureuseõppe tudengid (n = 80; 59,7%), millele järgnesid magistrandid (n = 42; 31,3%) ning doktorandid (n = 12; 9,0%). See viitab sellele, et valimis on ülekaalus varasema õppeastme tudengid, kelle pensionialane teadlikkus ja hoiakud võivad alles kujuneda.

Tabel 2

Valimi sotsiaaldemograafiline jaotus ning pensionialane teadlikkus rühmades

Tunnus	Kategooria	n	%	Pensionialane teadlikkus (keskmine)	Pensionialane teadlikkus (standardhälve)
Sugu	Mehed	38	28,4	3,21	1,21
	Naised	96	71,6	2,87	1,02
Tööstaatus	Mittetöötav	54	40,3	2,54	0,99
	Osakoormusega töötav	35	26,1	3,07	1,11
	Täiskoormusega töötav	45	33,6	3,40	1,00
Õppevaldkond	Loodus- ja täppisteadused	52	38,8	3,23	1,07
	Humanitaarteadused ja kunstid	44	32,8	2,48	1,05
	Sotsiaalteadused	29	21,6	3,21	0,92
	Meditsiiniteadused	9	6,7	3,07	1,19
Õppeaste	Bakalaureus	80	59,7	2,76	1,12
	Magistrant	42	31,3	3,15	0,99
	Doktorant	12	9,0	3,69	0,80

Allikas: Autori koostatud küsitluse andmed ning analüüs Rstudio programmis

Tabel 2 annab ülevaate uuringus osalenud vastajate sotsiaaldemograafilisest jaotusest ning pensionialase teadlikkuse näitajast. Nagu tabelist nähtub, on valim mitmekesine erinevate tunnuste lõikes, kuid mõningates kategooriates esineb selgemat üle- või

alaesindatust. Kuigi valim ei ole kõigis aspektides täielikult proportsionaalne, võimaldab see siiski teha sisulisi võrdlusi erinevate rühmade vahel.

Pensionialase teadlikkuse hindamisel selgus, et vastajate hinnang oma üldisele pensioniteadlikkusele oli keskmine, kuna mediaanväärtus 3 (skaalal 1–5) viitab sellele, et tüüpiline vastaja hindab oma teadmisi keskpäraseks. Standardhälve (1) näitab suhteliselt suurt varieeruvust, mis viitab sellele, et vastajate seas esineb nii madala kui ka kõrge teadlikkusega isikuid.

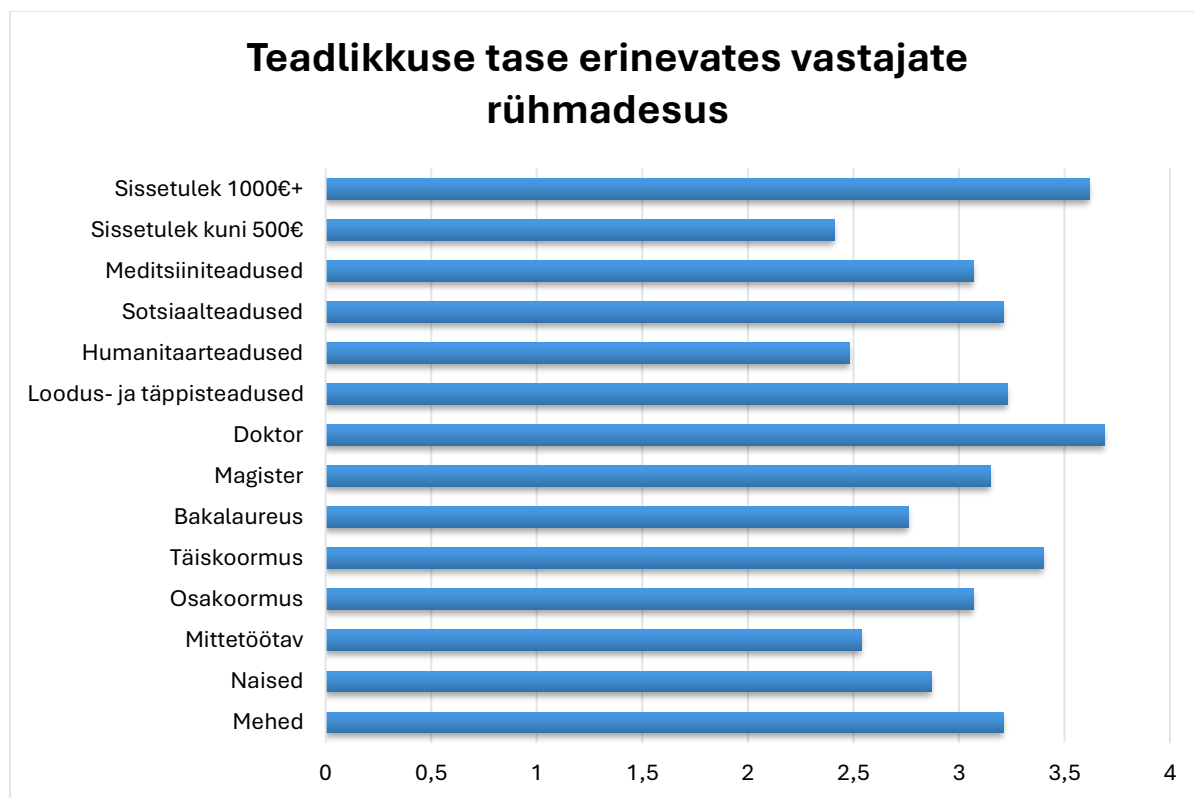
Vastajate üldine teadlikkuse tase on samuti keskmine. Üldise teadlikkuse keskmine väärtus oli 3,05 (SD = 0,999), mis viitab mõõdukale teadmiste tasemele. Teadlikkus II pensionisambast oli sarnasel tasemel: keskmine 3,06 (SD = 0,999), samas kui teadlikkus III sambast oli madalam: keskmine 2,79 (SD = 0,999), mis näitab, et antud kogumisviis on vastajate seas vähem tuntud. See omakorda viitab vajadusele suurendada teavitust vabatahtliku pensionikogumise võimaluste kohta.

Pensionitarkuse hindamiseks moodustati koondindeks kolme teadlikkust mõõtvast küsimuse põhjal: üldine teadlikkus pensionisüsteemist, teadlikkus II sambast ning teadlikkus III sambast. Koondindeks arvutati vastuste aritmeetilise keskmisena skaalal 1–5, et saada terviklik ülevaade vastajate pensionialasest teadlikkusest ning võimaldada edasist seoseanalüüsi hoiakute ja valmisolekuga.

Teadlikkuse näitajate põhjal moodustatud koondindeksi keskmine väärtus oli 2,97 (SD = 0,999), mis kinnitab üldiselt keskmist teadlikkuse taset. Samas näitavad tulemused, et vastajate seas esineb märkimisväärne varieeruvus: osa vastajatest omab madalat, osa aga kõrget teadlikkust. Lisaks pensionialase teadlikkuse näitajate põhjal ilmnes mõningaid erinevusi erinevate vastajarühmade vahel (vt. Joonis 3). Soolises võrdluses oli meeste keskmine teadlikkuse tase mõnevõrra kõrgem – 3,21 (SD = 1,21) võrreldes naistega, kus keskmine oli 2,87 (SD = 1,02). Tööstaatusel löikes oli kõrgeim teadlikkuse tase täiskoormusega töötavatel vastajatel, kus keskmine oli 3,40 (SD = 1,00), samas kui mittetöötavate vastajate teadlikkus oli madalam – 2,54 (SD = 0,99).

Õppeastmete võrdluses ilmnes, et doktorantidel oli kõrgeim teadlikkuse tase – 3,69 (SD = 0,80), bakalaureuseõppe tudengitel aga madalaim – 2,76 (SD = 1,12).

Õppevaldkondade löikes oli kõrgeim teadlikkus loodus- ja täppiseaduste valdkonna tudengitel, kus keskmine oli 3,23 (SD = 1,07) ning madalaim humanitaarteaduste ja kunstide valdkonna tudengitel – 2,48 (SD = 1,05). Tulemused viitavad sellele, et pensionialane teadlikkus võib olla seotud nii haridusliku tausta kui ka tööturul osalemisega.

Joonis 3. Rahvusvahelised pensionisüsteemide jätkusuutlikkuse hindamise indeksid

Allikas: Autori arvutused programmis Rstudio

Joonisel 3 esitatud teadlikkuse taseme võrdlus erinevate vastajate rühmade lõikes näitab, et pensioniteemaline informeeritus ei ole ühtlane ning sõltub nii sotsiaaldemograafilistest kui ka akadeemilistest teguritest. Kõrgema sissetulekuga, kõrgema haridustasemega ning sotsiaalteaduste valdkonna üliõpilaste seas on teadlikkus märgatavalt kõrgem, samas kui madalama sissetulekuga ja mittetöötavate vastajate teadlikkus jääb tagasihoidlikumaks.

Valmisolek pensionisüsteemi panustada oli keskmiselt 3,38 ning mediaan 3,5, mis viitab mõõdukalt positiivsele hoiakule. Suhteliselt suur standardhälve ($SD = 1,21$) näitab, et vastajate hinnangud on hajutatud ning valimis esineb nii madala kui ka kõrge valmisolekuga indiviide, kuid enamik vastajaid kaldub pigem keskmisest kõrgema valmisoleku suunas.

Hoiakud pensionisüsteemi suhtes olid seevastu pigem neutraalsed, millele viitavad keskmine hoiakute tase – 2,83 ning mediaan 2,8. Väike standardhälve ($SD = 0,51$) näitab, et vastajate vastused olid suhteliselt koondunud keskmise ümber, viidates pigem ühtlasele hinnangute jaotusele kogu valimis.

Üldiselt viitavad tulemused sellele, et kuigi vastajate pensionialane teadlikkus on keskmisel tasemel ning valmisolek panustada pigem mõõdukalt positiivne, on hoiakud

pensionisüsteemi suhtes pigem leiged. See võib viidata sellele, et pensionialane teadlikkus ei pruugi olla otseses seoses positiivsemate hoiakutega, kuna suurem teadlikkus võib suurendada ka kriitilist hinnangut pensionisüsteemi toimimise suhtes. Samas võib teadlikkus siiski toetada valmisolekut pensioni kogumisse panustada käitumuslikul tasandil.

Kuna kirjeldava statistika tulemused annavad ülevaate vastajate pensionialase teadlikkuse, hoiakute ja valmisoleku tasemest, kuid ei võimalda hinnata nende tunnuste omavahelisi seoseid ega erinevusi erinevate vastajarühmade lõikes, viidi täiendavalt läbi korrelatsioonanalüüs ning rühmadevahelised võrdlused, et uurida, millised tegurid on seotud valmisolekuga pensionisüsteemi panustada.

Korrelatsioonanalüüsi tulemused on esitatud tabelis 3. Teadlikkuse ja valmisoleku vahel esines statistiliselt oluline mõõdukas positiivne seos ($r = 0,41$, $p < 0,001$). Teadlikkuse ja hoiakute vahel esines nõrk negatiivne, kuid statistiliselt mitteoluline seos ($r = -0,17$, $p = 0,053$). Samuti ei leitud statistiliselt olulist seost hoiakute ja valmisoleku vahel ($r = 0,06$, $p = 0,47$).

Tabel 3

Pearsoni korrelatsioonid uuritavate tunnuste vahel

	Teadlikkus	Valmisolek	Hoiak
Teadlikkus	1,00	0,41***	-0,17*
Valmisolek	0,41***	1,00	0,06
Hoiak	-0,17*	0,06	1,00

Märkus: *** - statistiliselt oluline olulisuse nivool 0,001; * – statistiliselt oluline nivool 0,1.

Allikas: Autori arvutused programmis Rstudio

Korrelatsioonianalüüsi tulemused näitasid statistiliselt olulist mõõdukat positiivset seost pensionialase teadlikkuse ja valmisoleku vahel ($r = 0,41$, $p < 0,001$, $n = 134$). Pearsoni korrelatsioonikordajat kasutati, kuna uuritavad tunnused on ligikaudu intervallskaalal ning eeldati lineaarset seost. See tähendab, et kõrgema teadlikkusega vastajad on üldiselt rohkem valmis pensionisüsteemi panustama. Samas ei ole seos piisavalt tugev, et viidata otsesele sõltuvusele nende kahe tunnuse vahel. Tulemusi võib tõlgendada nii, et parem arusaam pensionisüsteemi toimimisest vähendab ebakindlust ja suurendab valmisolekut teha pikaajalisi finantsotsuseid, kuid valmisolekut mõjutavad lisaks teadlikkusele ka mitmed muud tegurid.

Üldiselt antud valimi tulemused on kooskõlas varasemate uuringutega, mis on leidnud, et kõrgem finantskirjaoskus ja teadlikkus on seotud suurema valmisolekuga pensionisüsteemis osaleda (Lusardi & Mitchell, 2014; Alessie jt, 2011). Seega kinnitavad käesoleva uuringu tulemused varasemat arusaama, et teadmised toetavad pikaajalist finantskäitumist.

Teadlikkuse ja hoiakute vahel esines nõrk negatiivne seos ($r = -0,17$), kuid see ei olnud statistiliselt oluline ($p = 0,053$). Erinevalt mõnest varasemast käsitlusest, kus on leitud, et kõrgem finantskirjaoskus võib mõjutada suhtumist ja finantskäitumist, kuid mõju suund ja tugevus võivad varieeruda (Lusardi & Mitchell, 2014; Alessie jt, 2011), ei ilmnenud käesolevas uuringus statistiliselt olulist seost teadlikkuse ja hoiakute vahel. See viitab sellele, et teadlikkuse ja hoiakute vahel ei saa kindlat seost järeldada ning teadlikkuse kasv ei pruugi kaasa tuua positiivsemat suhtumist pensionisüsteemi.

Hoiakute ja valmisoleku vahel ei esinenud statistiliselt olulist seost ($r = 0,06$, $p = 0,47$), mis näitab, et hoiakud pensionisüsteemi suhtes ei mõjuta oluliselt valmisolekut sellesse panustada: inimesed võivad olla kriitilised, aga ikkagi panustada. Tulemus erineb osaliselt käitumuslikest käsitlustest, mille kohaselt hoiakud ja uskumused mõjutavad finantskäitumist (Rickwood jt, 2017; Foster, 2015; Horák jt, 2022). Käesolevas uuringus hoiakud otsesest seost valmisolekuga ei näidanud.

Korrelatsioonanalüüsi tulemused näitasid, et teadlikkus on ainus vaadeldud tegur, mis on seotud valmisolekuga pensionisüsteemi panustada. Samas ei ilmnenud statistiliselt olulist seost hoiakute ja valmisoleku vahel ega ka teadlikkuse ja hoiakute vahel. See viitab sellele, et valmisolekut mõjutab eelkõige teadmiste tase, samas kui hoiakud ei mängi olulist rolli ning teadlikkuse kasv ei pruugi kaasa tuua positiivsemat suhtumist pensionisüsteemi. Selle võimalikuks põhjuseks võib olla asjaolu, et suurem teadlikkus pensionisüsteemi toimimisest võib suurendada ka teadlikkust süsteemi puudustest ja riskidest, mis omakorda võib kujundada kriitilisemaid hoiakuid.

Selleks, et täiendavalt hinnata, kas valmisolek pensionisüsteemi panustada erineb erinevate vastajarühmade lõikes, viidi läbi rühmadevahelised võrdlused. Analüüs keskendus sellele, kas demograafilised ja hariduslikud tunnused, nagu sugu, tööstaatus, õppeaste ja õppevaldkond, on seotud erinevustega valmisolekus, hoiakutes või teadlikkuses.

Rühmadevaheliste erinevuste analüüsimiseks kasutati kahe rühma puhul t-testi ning rohkem kui kahe rühma korral ühefaktorilist dispersioonanalüüsi (ANOVA). Analüüside tulemused on esitatud tabelis 4.

Soolise võrdluse puhul kasutati t-testi, kuna võrreldavad grupid (mehed ja naised) koosnevad kahest kategooriast. Tulemused näitasid, et meeste (keskmine = 3,26) ja naiste (keskmine = 3,43) valmisolekus pensionisüsteemi panustada ei esinenud statistiliselt olulist erinevust ($t = -0,70$, $p = 0,49$). Käesoleva uuringu tulemused erinevad mõnevõrra varasematest käsitlustest, kus on leitud soolisi erinevusi finantskirjaoskuses ja pensioniga seotud teadmistes (Lusardi & Mitchell, 2014). Kuigi varasemates uuringutes keskendutakse teadmiste tasemele, käsitleb käesolev uuring valmisolekut pensionisüsteemi panustada, mis on käitumuslik näitaja ning ei ole otseselt võrreldav finantskirjaoskusega, kuid võib sellega kaudselt seotud olla.

Tööstaatuselõikes ei esinenud samuti statistiliselt olulisi erinevusi valmisolekus ($F = 0,196$, $p = 0,823$), mis viitab sellele, et nii mittetöötavate, osakoormusega töötavate kui ka täiskoormusega töötavate vastajate valmisolek on sarnane. Analüüsi tulemused viitavad sellele, et käesolevas valimis ei olnud tööstaatusel tüübil statistiliselt olulist mõju tudengite valmisolekule pensionisüsteemi panustada. Varasemates empiirilistes uuringutes on noorte pensionikäitumist ja säästmist seostatud mitmete sotsiaalmajanduslike teguritega, sealhulgas sissetuleku tasemega. Mitmed autorid on leidnud, et kõrgem sissetulek toetab pensioniks säästmise finantsilist võimekust, kuna need võimaldavad teha regulaarseid sissemaksid ilma igapäevast tarbimist oluliselt piiramata (Foster, 2015; Cervens jt, 2023).

Õppeastmelõikes ei ilmnenud statistiliselt olulisi erinevusi valmisolekus ($F = 1,15$, $p = 0,32$), mis näitab, et bakalaureuse-, magistri- ja doktoriõppe tasemel vastajate valmisolek on suhteliselt ühtlane. Varasemates uuringutes on haridust seostatud finantskirjaoskuse ja paremate finantsotsustustega (Lusardi & Mitchell, 2014; Xie jt, 2023), kuid käesolevas uuringus see seos valmisoleku tasandil ei avaldunud. See tähendab, et haridustase ei ole antud valimis oluline tegur, mis mõjutaks valmisolekut pensionisüsteemi panustada.

Samuti ei esinenud õppevaldkonna lõikes statistiliselt olulisi erinevusi valmisolekus ($F = 0,904$, $p = 0,441$) ega hoiakutes ($F = 1,608$, $p = 0,191$). Kuigi varasemad käsitlused viitavad, et majandus- ja sotsiaalteadustega seotud erialadel võib olla kõrgem finantskirjaoskus, ei ilmnenud käesolevas uuringus õppevaldkonna mõju valmisolekule ega hoiakutele (Lusardi & Mitchell, 2014). See viitab sellele, et erinevate erialade tudengid suhtuvad pensionisüsteemi ning nende valmisolek sellesse panustada on üldjoontes sarnane. Seega ei ole õpitav eriala eraldiseisev tegur, mis selgitaks erinevusi hoiakutes või käitumuslikus valmisolekus.

Küll aga ilmnes statistiliselt oluline erinevus teadlikkuses õppevaldkondade lõikes ($F = 4,902$, $p = 0,0029$). See tulemus näitab, et erinevate õppevaldkondade esindajate

pensionialane teadlikkus ei ole ühtlane ning vähemalt üks õpperühm erineb teistest. Keskmiste põhjal oli kõrgeim teadlikkuse tase loodus- ja täppisteaduste valdkonna tudengitel (keskmine = 3,23), millele järgnesid sotsiaalteaduste (keskmine = 3,21) ja meditsiiniteaduste (keskmine = 3,07) tudengid. Madalaim teadlikkuse tase esines humanitaarteaduste ja kunstide valdkonna tudengitel (keskmine = 2,48). Tulemus on osaliselt kooskõlas varasemate käsitlustega, mille kohaselt haridus ja kokkupuude majanduslike teemadega mõjutavad finantskirjaoskust (Foster, 2015; Cervens jt, 2023; Lusardi & Mitchell, 2014). Loodus- ja sotsiaalteaduste kõrgem teadlikkus võib tuleneda suuremast kokkupuutest kvantitatiivsete ja ühiskondlike teemadega. Seda võib selgitada asjaoluga, et erinevad erialad puutuvad finants-, majandus- ja ühiskonnateemadega kokku erineval määral, mis omakorda võib kujundada tudengite teadlikkust pensionisüsteemi toimimisest.

Lisaks analüüsi, kas vastajate igakuine netosissetulek on seotud nende valmisoleku, teadlikkuse ja hoiakutega pensionisüsteemi suhtes. Tulemused näitasid, et sissetuleku lõikes ei esinenud statistiliselt olulisi erinevusi valmisolekus pensionisüsteemi panustada ($F = 1,17$, $p = 0,323$). See viitab sellele, et erineva sissetulekutasemega vastajate valmisolek on sarnane ning sissetulek ei ole antud valimis oluline tegur, mis mõjutaks pensionisüsteemi panustamise valmisolekut. Lisaks ka hoiakute osas ei ilmnenu sissetulekugruppide vahel statistiliselt olulisi erinevusi ($F = 2,06$, $p = 0,109$), mis tähendab, et vastajate suhtumine pensionisüsteemi ei sõltu oluliselt nende sissetulekutasemest. Vastupidiselt mitmetele varasematele uuringutele, kus sissetulek on oluline pensionisäästmise tegur, ei ilmnenu käesolevas valimis sissetuleku, valmisoleku ning hoiakute vahel seost (Foster, 2015; OECD, 2020).

Samas ilmnenu statistiliselt oluline erinevus pensionialases teadlikkuses sissetulekugruppide lõikes ($F = 13,23$, $p < 0,001$). Tulemused viitavad sellele, et kõrgeima sissetulekuga vastajate (1000€+) teadlikkus keskmiselt kõrgem (keskmine = 3,62) võrreldes madalama sissetulekuga rühmadega (kuni 500€: keskmine = 2,41). See viitab sellele, et suurem sissetulek võib olla seotud parema teadlikkusega pensionisüsteemist. Tulemus on kooskõlas varasemate uuringutega, mis näitavad, et kõrgem sissetulek on seotud parema finantskirjaoskuse ja teadlikkusega (Lusardi & Mitchell, 2014; Agarwal jt, 2009).

Tabel 4

Rühmadevaheliste erinevuste analüüsi tulemused (t-test ja ANOVA)

Võrreldav tunnus	Sõltuv muutuja	Test	Teststatistik	p-väärtus	Statistiliselt oluline
Sugu (mehed vs naised)	Valmisolek	t-test	t = -0,70	0,49	Ei
Tööstaatus	Valmisolek	ANOVA	F = 0,196	0,823	Ei
Õppeaste	Valmisolek	ANOVA	F = 1,15	0,32	Ei
Õppevaldkond	Valmisolek	ANOVA	F = 0,904	0,441	Ei
Õppevaldkond	Hoiakud	ANOVA	F = 1,608	0,191	Ei
Õppevaldkond	Teadlikkus	ANOVA	F = 4,902	0,0029	Jah
Sissetulek	Valmisolek	ANOVA	F = 1,17	0,323	Ei
Sissetulek	Hoiakud	ANOVA	F = 2,06	0,109	Ei
Sissetulek	Teadlikkus	ANOVA	F = 13,23	< 0,001	Jah

Allikas: Autori arvutused programmis Rstudio

Tulemused näitavad, et enamikus võrreldud rühmades statistiliselt olulisi erinevusi ei ilmnenud. Olulised erinevused esinesid üksnes pensionialases teadlikkuses õppevaldkondade ja sissetulekugruppide lõikes. See viitab sellele, et teadlikkus pensionisüsteemist võib olla seotud nii õpitava valdkonna kui ka majandusliku olukorraga, samas kui valmisolek pensionisüsteemi panustada ja üldised hoiakud olid erinevate rühmade vahel suhteliselt sarnased.

2.3. Järeldused ja edasised uurimissuunad

Käesoleva empiirilise uuringu tulemused annavad ülevaate Eesti üliõpilaste pensionialasest teadlikkusest, hoiakutest ning valmisolekust pensionisüsteemi panustada. Analüüsi tulemused näitasid, et vastajate pensionialane teadlikkus oli üldiselt keskmisel tasemel. Kõige madalam oli teadlikkus III pensionisambast ja selle võimalustest, mis viitab sellele, et vabatahtliku pensionikogumise teemaline informatsioon ei jõua noorteni piisavalt tõhusalt. Samal ajal oli valmisolek pensionisüsteemi panustada mõõdukalt positiivne, kuid hoiakud pensionisüsteemi suhtes jäid pigem neutraalseks. See viitab sellele, et noored võivad

pidada pensioniks kogumist vajalikuks isegi juhul, kui nende hinnang pensionisüsteemile tervikuna ei ole väga positiivne.

Korrelatsioonanalüüsi tulemused kinnitasid, et kõrgem pensionialane teadlikkus on seotud suurema valmisolekuga pensionisüsteemi panustada. Seega võib järeldada, et teadmised ja arusaam pensionisüsteemi toimimisest toetavad pikaajaliste finantsotsuste tegemist ning vähendavad pensionisäästmisega seotud ebakindlust. Samas ei ilmnenu statistiliselt olulist seost hoiakute ja valmisoleku vahel ega ka teadlikkuse ja hoiakute vahel. See tähendab, et positiivsem suhtumine pensionisüsteemi ei pruugi automaatselt suurendada valmisolekut pensioniks koguda ning suurem teadlikkus võib mõnel juhul kaasa tuua ka kriitilisema hinnangu süsteemi toimimise suhtes.

Rühmadevahelised võrdlused näitasid, et soo, tööstaatus ja õppeastme lõikes ei esinenud statistiliselt olulisi erinevusi valmisolekus pensionisüsteemi panustada. See tulemus viitab sellele, et pensioniks kogumise valmisolek on uuritud tudengite seas suhteliselt sarnane sõltumata nende demograafilistest või hariduslikest tunnustest. Kuigi varasemates uuringutes on käsitletud soolisi erinevusi finantskirjaoskuses ja pensionialastes teadmistes, ei ilmnenu käesolevas uuringus valmisoleku tasandil statistiliselt olulisi erinevusi meeste ja naiste vahel.

Küll aga ilmnenu statistiliselt olulised erinevused pensionialases teadlikkuses nii õppevaldkonna kui ka sissetuleku lõikes. Kõrgem teadlikkus esines loodus- ja täppisteaduste ning sotsiaalteaduste tudengite seas, samas kui humanitaarteaduste ja kunstide tudengite teadlikkus oli madalam. Lisaks oli kõrgema sissetulekuga vastajate pensionialane teadlikkus märgatavalt kõrgem võrreldes madalama sissetulekuga rühmadega. Need tulemused viitavad sellele, et kokkupuude finants- ja ühiskonnateemadega ning parem majanduslik olukord võivad toetada pensionisüsteemi puudutavate teadmiste kujunemist.

Oluline tulemus on see, et teadlikkus on ainus uuritud tunnus, mis on statistiliselt oluliselt seotud valmisolekuga pensionisüsteemi panustada. See viitab sellele, et informeeritus ja süsteemi toimimise mõistmine võivad vähendada ebakindlust tuleviku suhtes ning suurendada valmisolekut teha pikaajalisi finantsotsuseid. Samas ei tähenda see automaatselt, et kõrgem teadlikkus kujundaks positiivsema hoiaku pensionisüsteemi suhtes, kuna käesolevas uuringus sellist seost ei ilmnenu.

Seda tulemust võib tõlgendada nii, et suurem teadlikkus ei pruugi alati suurendada usaldust või positiivset suhtumist, vaid võib hoopis suurendada kriitilist hinnangut süsteemi toimimise suhtes. Samas töö tulemused kinnitavad varasemate uuringute järeldusi, mille kohaselt finantskirjaoskus ja pensionialane teadlikkus on olulised tegurid pensionikäitumise

kujunemisel, seetõttu võiks suuremat tähelepanu pöörata noorte pensionialase teadlikkuse suurendamisele III samba ning pikaajalise finantsplaneerimise teemadel.

Lisaks näitasid tulemused, et hoiakud ei ole otseselt seotud valmisolekuga panustada pensionisüsteemi. See võib viidata sellele, et pensionikäitumine ei põhine üksnes suhtumisel, vaid pigem praktilisel arusaamal, kus inimesed panustavad süsteemi sõltumata oma hinnangust sellele.

Uuringu tulemused omavad ka praktilist rakendust, eriti pensionipoliitika kujundamise ning finantskirjaoskuse edendamise kontekstis. Tulemused viitavad sellele, et pensionialase teadlikkuse suurendamine võib olla üks tõhusamaid viise noorte valmisoleku tõstmiseks pensionisüsteemi panustada. Kuna teadlikkus on ainus tegur, mis näitas olulist seost valmisolekuga, võiks tulevikus tähelepanu keskendada just hariduslikele ja teavitavate meetmete tugevdamisele.

Kasutatud meetodika võimaldas koguda mitmekesiseid andmeid ning analüüsida seoseid erinevate tunnuste vahel. Samas tuleb tulemuste tõlgendamisel arvestada ka teatud piirangutega. Esiteks, valim ei ole juhuslik ega täielikult esinduslik kogu Eesti üliõpilaskonna suhtes, kuna uuringus osalesid ainult Tartu Ülikooli tudengid. Lisaks vastajate hulka võisid sattuda eelkõige sotsiaalselt aktiivsemad või teemast huvitatud tudengid. See võib mõjutada tulemuste üldistatavust.

Teiseks, valimis on sooline jaotus ebavõrdne, kus naiste osakaal on märgatavalt suurem kui meeste oma. See võib teatud määral mõjutada keskmisi hinnanguid ning rühmadevahelisi võrdlusi, kuigi statistilised testid ei näidanud olulisi soolisi erinevusi valmisolekus. Lisaks põhines uuring enesehinnangulistel vastustel, mistõttu võivad tulemusi mõjutada vastajate subjektiivsed hinnangud oma teadmistele ja hoiakutele.

Edasistes uuringutes võiks analüüsida pensionialast teadlikkust suurema ja representatiivsema valimi põhjal ning kaasata erinevate kõrgkoolide ja vanuserühmade esindajaid. Oleks oluline lisada kvalitatiivne komponent, näiteks intervjuud, mis aitaksid paremini mõista, miks teadlikkus ei pruugi alati viia positiivsemate hoiakuteni. See võimaldaks avada käitumuslikke mehhanisme, mida kvantitatiivne analüüs täielikult ei selgita. Lisaks võiks põhjalikumalt uurida, millised konkreetsed tegurid kujundavad noorte usaldust pensionisüsteemi vastu. Samuti võiks tulevikus võrrelda Eesti noorte pensionialast teadlikkust teiste riikide noortega, et hinnata Eesti pensioniteadlikkuse tugevusi ja kitsaskohti rahvusvahelises võrdluses.

Kokkuvõte

Pensionisüsteem on mitmetasandiline ja pikaajaline sotsiaalmajanduslik süsteem, mille eesmärk on tagada inimesele sissetulek pärast tööea lõppu ning toetada ühiskonna üldist majanduslikku ja sotsiaalset stabiilsust. Pensionisüsteemi jätkusuutlikkus ei sõltu üksnes riigi fiskaalsest suutlikkusest, vaid ka inimeste valmisolekust ja võimekusest pensioniks koguda. Eesti kolme samba pensionisüsteemis on indiviidi vastutus pensionivara kujundamisel muutunud järjest olulisemaks, eriti II ja III samba kontekstis, kus pensioni suurus sõltub suurel määral inimese enda finantskäitumisest, teadlikkusest ja pikaajalistest otsustest.

Pensionikäitumist kujundab mitme teguri koosmõju, mis hõlmab nii individuaalseid kui ka institutsionaalseid mõjutajaid. Pensionisüsteemis osalemist võivad mõjutada finantskirjaoskus, usaldus pensionisüsteemi vastu, sissetulek, tööhõive ning erinevad käitumuslikud tegurid, nagu olevikueelistus ja vähene pikaajaline planeerimine. Samuti mängivad olulist rolli haridussüsteem ning info kättesaadavus, mis mõjutavad tema võimet teha teadlikke pensioniotsuseid.

Töö lähtus arusaamast, et noorte valmisolek pensionisüsteemi panustada kujuneb mitmetahulise protsessina, milles põimuvad teadmised, hoiakud, sotsiaalmajanduslik olukord ja institutsionaalne usaldus. Empiiriline analüüs põhines kvantitatiivsel veebipõhisel küsitlusuuringul Tartu Ülikooli üliõpilaste seas.

Uuringu tulemused näitasid, et üliõpilaste pensionialane teadlikkus on üldiselt keskmisel tasemel ning kõige madalam teadlikkus esineb III pensionisamba ja selle võimaluste osas. See viitab sellele, et vabatahtliku pensionikogumisega seotud informatsioon ei jõua noorteni piisavalt tõhusalt. Samal ajal oli valmisolek pensionisüsteemi panustada pigem mõõdukalt positiivne, kuigi hoiakud pensionisüsteemi suhtes olid valdavalt neutraalsed. See näitab, et noored peavad pensioniks kogumist vajalikuks ka juhul, kui nende hinnang pensionisüsteemi toimimisele ei ole täielikult positiivne.

Olulise tegurina ilmnes pensionialase teadlikkuse seos valmisolekuga pensionisüsteemi panustada. Tulemused näitasid statistiliselt olulist mõõdukat positiivset seost teadlikkuse ja valmisoleku vahel, mis viitab sellele, et parem arusaam pensionisüsteemi toimimisest toetab pikaajaliste finantsotsuste tegemist. Samas ei ilmnenud statistiliselt olulist seost hoiakute ja valmisoleku vahel, mis viitab sellele, et positiivsem suhtumine pensionisüsteemi ei pruugi automaatselt suurendada inimese valmisolekut pensioniks koguda.

Rühmadevahelised võrdlused näitasid, et valmisolek pensionisüsteemi panustada ei erinevad statistiliselt oluliselt soo, tööstaatus ega õppeastme lõikes. Kuigi varasemates uuringutes on käsitletud soolisi erinevusi finantskirjaoskuses ja pensionialastes teadmistes, ei

ilmnenud käesolevas uuringus meeste ja naiste vahel olulisi erinevusi pensionisüsteemi panustamise valmisolekus. Samuti ei mõjutanud valmisolekut oluliselt vastajate tööhõive ega õppeaste.

Küll aga ilmneseid erinevused pensionialases teadlikkuses õppevaldkondade ja sissetulekugruppide lõikes. Kõrgem teadlikkus esines loodus- ja täppisteaduste ning sotsiaalteaduste tudengite seas, samas kui humanitaarteaduste ja kunstide tudengite teadlikkus oli madalam. Lisaks oli kõrgema sissetulekuga vastajate pensionitalane teadlikkus keskmiselt kõrgem kui madalama sissetulekuga rühmadel. See viitab sellele, et kokkupuude finants- ja ühiskonnateemadega ning parem majanduslik olukord võivad toetada pensionialaste teadmiste kujunemist ja suurendada valmisolekut pikaajaliste finantsotsuste tegemiseks.

Noorte pensionikäitumine kujuneb seega mitme omavahel seotud teguri koosmõjus ning peegeldab laiemalt nii pensionisüsteemi toimimist kui ka noorte finantskäitumist ja usaldust institutsioonide vastu. Töö tulemused osutavad vajadusele pöörata suuremat tähelepanu pensionialase teadlikkuse suurendamisele, eriti III samba ja pikaajalise finantsplaneerimise teemadel, et noorte pensioniotsused kujuneksid teadlikumalt ja pikaajalist majanduslikku kindlustatust toetavalt.

Viidatud allikad

1. Agarwal, S., Driscoll, J. C., Gabaix, X., & Laibson, D. (2009). The age of reason: Financial decisions over the life cycle and implications for regulation. *Brookings Papers on Economic Activity*, 2009(2), 51–117. Retrieved from https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/2009b_bpea_agarwal.pdf
2. Agnew, J., Bateman, H., & Thorp, S. (2013). Financial literacy and retirement planning in Australia. *Numeracy*, 6(2), 1–25. Retrieved from https://gflec.org/wp-content/uploads/2015/09/FLAT-World_Australia.pdf
3. Alessie, R., Van Rooij, M., & Lusardi, A. (2011). Financial literacy and retirement preparation in the Netherlands. *Journal of Pension Economics and Finance*, 10(4), 527–545. Retrieved from https://gflec.org/wp-content/uploads/2015/09/FLAT-World_Netherlands.pdf
4. Allianz SE. (2016). 2016 Pension Sustainability Index. *Allianz International Pension Papers* (No. 1/2016). Retrieved from <https://www.fiapinternacional.org/wp-content/uploads/2016/10/Pension-Sustainability-Index-2016.pdf>
5. Arenguseire Keskus. (2019). *Tuleviku eakate rahaline heaolu: Stsenaariumid aastani 2050. Uurimissuuna kokkuvõte*. Retrieved from https://arenguseire.ee/wp-content/uploads/2021/06/tuleviku-eakate-rahaline-heaolu.-stsenaariumid-aastani-2050.-uurimissuuna-kokkuvote_2019.pdf
6. Arenguseire Keskus. (2021). *Pensionisüsteemi analüüsi lähteülesanne*. Retrieved from https://arenguseire.ee/wp-content/uploads/2021/03/lahteulesanne_16plik-veebi.pdf
7. Cervens, J. de, Kolluri, S. P., Ollen, A., Richardson, D. P., & Watson, E. (2023). Young adults' retirement readiness: Evidence from the TIAA Institute–Georgetown University CRI survey. *TIAA Institute*. Retrieved from <https://www.tiaa.org/content/dam/tiaa/institute/pdf/insights-report/2023-05/tiaa-Institute-Young%20Adults-TI-Kolluri%20Georgetown-May%202023.pdf>
8. Eesti.ee. (2024). *Pensionis saamine (I sammas)*. Retrieved from <https://www.eesti.ee/syndmusteenused/et/pensionis-saamine/i-sammas>
9. Eesti.ee. (2024). *II sammas*. Retrieved from <https://www.eesti.ee/syndmusteenused/et/pensionis-kogumine/ii-sammas>
10. Euroopa Nõukogu. (1964). Euroopa sotsiaalkindlustuskoodeks (European Code of Social Security). *Riigi Teataja*, RT II 2002, 30, 152. Retrieved from <https://www.riigiteataja.ee/akt/729138>

11. Euroopa Nõukogu. (1996). Parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalharta. *Riigi Teataja*, RT II 2000, 15, 93. Retrieved from <https://www.riigiteataja.ee/akt/78197>
12. European Commission. (2017). *Adequacy and sustainability of pensions: European Semester thematic factsheet*. Retrieved from https://commission.europa.eu/document/download/0cb613ec-cdda-4c2c-a60e-f0c9f579fe47_en
13. Foster, L. (2015). Young people and attitudes towards pension planning. *Cambridge University Press, Social Policy and Society*, 16(1), 65–80. Retrieved from <https://doi.org/10.1017/S1474746415000627>
14. Hauff, J. C., Carlander, A., Gärling, T., & Nicolini, G. (2020). Retirement financial behaviour: How important is being financially literate? *Journal of Consumer Policy*, 43, 543–564. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s10603-019-09444-x>
15. Horák, M., Kukučková, S., & Dobeš, K. (2022). Exploring behavioral barriers and interventions in retirement savings: Findings from online focus groups among university students. *Investment Management and Financial Innovations*, 19(2), 154–166. Retrieved from [https://doi.org/10.21511/imfi.19\(2\).2022.13](https://doi.org/10.21511/imfi.19(2).2022.13)
16. International Monetary Fund. (2022). *A pension reform primer (Technical Notes and Manuals No. TNM/2022/004)*. Retrieved from <https://www.imf.org/-/media/files/publications/tnm/2022/english/tnmea2022004.pdf>
17. Kaeramaa, I. (2013). *Eesti noorte teadlikkus Eesti pensionisüsteemist aastal 2013*. Bakalaureusetöö. Eesti Maaülikool. Retrieved from <https://dspace.emu.ee/items/61fc8755-09f6-40c8-9fbf-fc75cea95801>
18. Kotak Mahindra Bank. (2024). *What is a pension? Meaning, types of plans & taxation explained*. Retrieved from <https://www.kotak.bank.in/en/stories-in-focus/national-pension-system/what-is-a-pension.html>
19. Kukk, M. (2025). Kuidas kasutasid noored täiskasvanud varajasi väljamakseid teisest pensionisambast? *Eesti Pank*. Retrieved from <https://www.eestipank.ee/blogi/kuidas-kasutasid-noored-taiskasvanud-varajasi-valjamakseid-teisest-pensionisambast>
20. Leppik, L. (2016). *Pensionisüsteemi väljavaated ja väljakutsed*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/309230997_Pensionisusteemi_valjavaated_ja_valjakutsed
21. Leppik, L. (2019). Meie tuleviku rahaline heaolu: Eesti pensionisüsteemi valikukohad. *Arenguseire Keskus*. Retrieved from https://www.researchgate.net/profile/Lauri-Leppik/publication/346400587_Meie_tuleviku_rahaline_heaolu_Eesti_pensionisustee

- mi_valikukohad/links/5fbfdf5e458515b797722983/Meie-tuleviku-rahaline-heaolu-Eesti-pensionisusteemi-valikukohad.pdf
22. LHV. (2023). *Survey on attitudes towards saving: Awareness of the saving solution with income tax refund leaves much to be desired*. Retrieved from <https://www.lhv.ee/en/pension/news/2023/22>
23. LHV. (2025). *Uuring: ligi kolmandik Eesti noortest ei tea, millises II samba fondis nad koguvad*. Retrieved from <https://www.lhv.ee/et/pension/uudised/2025/14>
24. Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2014). The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. *Journal of Economic Literature*, 52(1), 5–44. Retrieved from <https://doi.org/10.1257/jel.52.1.5>
25. Mercer, & Monash Centre for Financial Studies. (2019). *Melbourne Mercer Global Pension Index 2019*. Retrieved from https://www.monash.edu/__data/assets/pdf_file/0016/2010526/MMGPI-2019-Report.pdf
26. OECD. (2016). *OECD pensions outlook 2016*. OECD Publishing. Retrieved from https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2016/12/oecd-pensions-outlook-2016_g1g71165/pens_outlook-2016-en.pdf
27. OECD. (2020). *OECD pensions outlook 2020*. OECD Publishing. Retrieved from https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2020/12/oecd-pensions-outlook-2020_f19b16b2/67ede41b-en.pdf
28. Pape, M. (2023). *Understanding EU action on pensions*. European Parliamentary Research Service. Retrieved from [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/753953/EPRS_BRI\(2023\)753953_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/753953/EPRS_BRI(2023)753953_EN.pdf)
29. Pensionikeskus. (n.d.). *Laste arvu arvestamine riikliku vanaduspensionini määramisel*. Retrieved from <https://www.pensionikeskus.ee/i-sammas/riiklik-vanaduspension/laste-arv/>
30. Pensionikeskus. (n.d.). *Makse määra muutmine (2%, 4% või 6%)*. Retrieved from <https://www.pensionikeskus.ee/ii-sammas/sissemaksed/makse-maara-muutmise/>
31. Pensionikeskus. (n.d.). *Rahvapension*. Retrieved from <https://www.pensionikeskus.ee/i-sammas/riiklik-vanaduspension/rahvapension/>
32. Pensionikeskus. (n.d.). *Riiklik vanaduspension (I sammas)*. Retrieved from <https://www.pensionikeskus.ee/i-sammas/riiklik-vanaduspension/>

33. Pensionikeskus. (n.d.). *Täiendav kogumispension ehk III samm*. Retrieved from <https://www.pensionikeskus.ee/iii-sammas/taiendav-kogumispension/>
34. Pensionikeskus. (n.d.). *Tervist kahjustav töö ja pensioniõigus*. Retrieved from <https://www.pensionikeskus.ee/i-sammas/tervistkahjustav-too/>
35. Pensionikeskus. (n.d.). *Vanemapension – täiendavad sissemaksed II sambasse*. Retrieved from <https://www.pensionikeskus.ee/ii-sammas/sissemaksed/vanemapension/>
36. Pulk, K., Riitsalu, L., Vain, K., Trankmann, S., Võrk, A., Tubelt, E., & Espenberg, S. (2024). Pensionitarkuse uuring: Lõpparuanne. *Sotsiaalministeerium*. Retrieved from <https://www.sm.ee/sites/default/files/documents/2024-06/Pensionitarkuse%20uuring.%20L%C3%B5pparuanne.pdf>
37. Reiljan, J., & Kulu, L. (2003). Pensionisüsteemi reformi olulisus Eesti majandusliku ja sotsiaalse arengu tagamisel. *Tartu Ülikool*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/242098702_PENSIONISUSTEEMI_REFORMI_OLULISUS_EESTI_MAJANDUSLIKU_JA_SOTSIAALSE_ARENGU_TAGAMISEL
38. Rickwood, C. M., Johnson, L. W., Worthington, S., & White, L. (2017). Customer intention to save for retirement using a professional financial services planner. *Financial Planning Research Journal*, 3(2), 47–67. Retrieved from <https://reference-global.com/article/10.2478/fprj-2017-0008?tab=preview>
39. Riigikantselei, Rahandusministeerium. (2019). *Eesti 2035 töömaterjal: ARENGUVAJADUSED*. Retrieved from https://valitsus.ee/sites/default/files/documents/2020-09/av_edukalt_kohaneda_muutustega_rahvastikus.pdf
40. SEB. (n.d.). *Eesti pensionisüsteem*. Retrieved from <https://www.seb.ee/eraklient/kogumine-ja-investeerimine/pension/eesti-pensionisusteem>
41. SEB. (2024). *Uuring: Eesti noored kasvatavad sääste peamiselt hoiustel*. Retrieved from <https://www.seb.ee/foorum/pressiuudised/uuring-eesti-noored-kasvatavad-saaste-peamiselt-hoiustel>
42. SEB. (2025). *SEB uuring: Enam kui pool noortest loodab riikliku pensioni asemel kogumispensionile*. Retrieved from <https://www.seb.ee/foorum/pressiuudised/seb-uuring-enam-kui-pool-noortest-loodab-riikliku-pension-aseemel>

43. Smith, S. (2025, July 14). Estonians reluctant to save for retirement amid inflation fears. *European Pensions*. Retrieved from <https://www.europeanpensions.net/ep/Estonians-reluctant-to-save-for-long-term-amid-inflation-fears.php>
44. Sotsiaalkindlustusamet. (2024). *Eesti pensionisüsteem*. Retrieved from <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/pension-ja-seotud-huvitised/pensioniks-valmistumine/eesti-pensionisusteem>
45. Sotsiaalministeerium. (2022). *Eesti pensionisüsteemi jätkusuutlikkuse analüüs*. Retrieved from https://sm.ee/sites/default/files/documents/2022-12/Eesti%20pensionis%C3%BCsteemi%20j%C3%A4tkusuutlikkuse%20anal%C3%BC%C3%BCs_sotsiaalministeerium.pdf
46. Sotsiaalministeerium. (2024). *Pensioniraha puudutavate küsimuste osas tunneb Eesti inimene end ebakindlalt*. Retrieved from <https://www.sm.ee/uudised/pensioniraha-puudutavate-kusimuste-osas-tunneb-eesti-inimene-end-ebakindlalt>
47. Sotsiaalministeerium. (2025). *Pension*. Retrieved from <https://www.sm.ee/pension>
48. Statistikaamet. (n.d.). *Sotsiaalne kaitse*. Retrieved from <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/heaolu/sotsiaalne-kaitse>
49. Statistikaamet. (2025). *Rahvastikuproгноos*. Retrieved from <https://stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/rahvastik/rahvastikuproгноos>
50. Teeviit, & Swedbanki Rahaasjade Teabekeskus. (2025). 8 asja, millele mõelda enne investeerima hakkamist. *Teeviit*. Retrieved from <https://www.teeviit.ee/enne-investeerimist/>
51. Xie, X., Osińska, M., & Szczepaniak, M. (2023). Do young generations save for retirement? Ensuring financial security of Gen Z and Gen Y. *Journal of Policy Modeling*, 45(3), 644–668. Retrieved from <https://www-sciencedirect-com.ezproxy.utlib.ut.ee/science/article/pii/S0161893823000443?utm>

LISA A

Küsimustik

Eesti üliõpilaste pensioniteadlikkus, hoiakud ja valmisolek pensionisüsteemi panustada

Käesolev küsitlus on osa bakalaureusetööst, mille eesmärk on selgitada, miline on Eesti üliõpilaste pensionialane teadlikkus ja kuidas see seostub nende hoiakute ja valmisolekuga pensionisüsteemi panustada.

Küsitlus on anonüümne ning vastuseid käsitletakse konfidentsiaalselt. Vastamine võtab ligikaudu 5–7 minutit.

Täname Sind osalemise eest!

1. Sugu

Mees / Naine

2. Õppeaste

Bakalaureus / Magistrant / Doktorant

3. Õppevaldkond

Sotsiaalteaduste valdkond / Meditsiiniteaduste valdkond / Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond / Loodus- ja täppisteaduste valdkond

4. Kas Sa töötad?

Jah, täiskohaga / Jah, osakoormusega / Ei tööta

5. Sinu keskmine netosissetulek kuus

Puudub / Kuni 500€ / 500–1000€ / 1000€+

6. Kui hästi Sa mõistad Eesti pensionisüsteemi

Ei mõista üldse / Pigem ei mõista / Keskmine arusaam / Pigem mõistan / Mõistan väga hästi

7. Kui hästi Sa mõistad II pensionisamba toimimist?

Ei mõista üldse / Pigem ei mõista / Keskmine arusaam / Pigem mõistan / Mõistan väga hästi

8. Kui hästi Sa mõistad III pensionisamba võimalusi?

Ei mõista üldse / Pigem ei mõista / Keskmine arusaam / Pigem mõistan / Mõistan väga hästi

9. Millistest järgmistest allikatest oled Eesti pensionisüsteemi kohta infot saanud?

Riigiasutuste kodulehed / Pensionifondi pakkujate kodulehed / Pangatöötajatelt kas näost-näku või telefoni teel suheldes / Meediast / Sõpradelt või lähedastelt / Koolist või korgkoolist / Muu: ...

10. Milline väide kirjeldab kõige paremini I pensionisammast?

Rahastatakse riigieelarvest ja maksudest / Täielikult vabatahtlik / Ainult investeerimispõhine / Ei tea

11. Kas II pensionisammas on Eestis:

Kohustuslik kõigile / Vabatahtlik / Ainult pensionäridele / Ei tea

12. Milline on III samba peamine eelis?

Riik maksab pensioni / Maksusoodustus / Kohustuslik kogumine / Ei tea

13. Palun märki, kuivõrd Sa nõustud järgmiste väidetega skaalal 1–5, kus:

- 1 – ei nõustu üldse
- 2 – pigem ei nõustu
- 3 – ei oska öelda
- 4 – pigem nõustun
- 5 – nõustun täielikult

Riiklik pension (I sammas) tagab tulevikus piisava sissetuleku.

Iga inimene peaks ise vastutama oma pensioni eest.

Pensioniks säästmine peaks algama juba noores eas.

Pensionisüsteem on liiga keeruline, et seda täielikult mõista.

Pensioniks kogumine ei ole minu jaoks hetkel prioriteet.

14. Palun märki, kuivõrd Sa nõustud järgmiste väidetega skaalal 1–5, kus:

- 1 – ei usalda üldse
- 2 – pigem ei usalda
- 3 – ei oska öelda
- 4 – pigem usaldan
- 5 – usaldan täielikult

Eesti pensionisüsteem on usaldusväärne.

Usaldan, et riik maksab tulevikus lubatud pensioni.

15. Kui stabiilseks pead Sa Eesti pensionisüsteemi pikaajaliselt?

Väga ebastabiilne / Pigem ebastabiilne / Keskmine / Pigem stabiilne / Väga stabiilne

16. Milline järgmistest kirjeldab kõige paremini Sinu ootusi seoses pensionile jäämisega?

Mu praegune elatustase jätkub ka pensionile jäädes / Elan pensionipõlves kõrgema elatustasemega kui praegu / Elan pensionipõlves madalama elatustasemega kui praegu / Ma töötan terve elu / Ma ei tea, kuidas minu elatustase jätkub ka pensionile jäädes

17. Kas Sa kogud pensioniks?

Jah, II sambas / Jah, III sambas / Investeerin pensionisüsteemi väliselt / Ei kogu / Ei tea

18. Kui regulaarselt Sa panustad pensioniks (II sammas)?

Iga kuu / Aeg-ajalt / Väga harva / Ei panusta

19. Kui regulaarselt Sa panustad pensioniks (III sammas)?

Iga kuu / Aeg-ajalt / Väga harva / Ei panusta

20. Palun hinda järgmisi väiteid skaalal 1–5, kus:

1 – ei ole üldse valmis / väga ebatõenäoline

2 – pigem ei ole valmis

3 – ei oska öelda

4 – pigem olen valmis

5 – olen täiesti valmis / väga tõenäoline

Olen valmis tulevikus pensioniks rohkem säästma.

Plaanin alustada III sambasse kogumist järgmise 2 aasta jooksul.

21. Kui palju oleksid valmis oma sissetulekust pensioniks suunama?

0% / 1–5% / 6–10% / üle 10%

Summary

AWARENESS OF THE PENSION SYSTEM AND ITS SUSTAINABILITY AMONG YOUNG PEOPLE: THE CASE OF ESTONIAN UNIVERSITY STUDENTS

Anastasia Glivak

Population ageing and demographic change have become major challenges for modern social protection systems, including pension schemes. Increasing life expectancy, declining birth rates and a shrinking working-age population place growing pressure on public finances and raise concerns about the long-term sustainability of pension systems. In Estonia, these developments have intensified the need to strengthen the pension system and to increase individuals' responsibility for securing income in old age. Young people, as future contributors and beneficiaries, play a central role in shaping the system's future functioning, making their awareness and attitudes an important subject of analysis.

The aim of this bachelor's thesis is to assess the level of pension awareness among Estonian university students and to examine how this awareness relates to their beliefs, attitudes and willingness to contribute to pension saving. The theoretical part provides an overview of the concept of pension sustainability, the structure and functioning of Estonia's three-pillar pension model, and international approaches used to evaluate pension systems. It also summarises previous empirical research on financial literacy, behavioural factors, institutional trust and socio-demographic determinants of pension saving.

The theoretical part provides an overview of pension system sustainability, the structure of the Estonian pension system, and previous research on young people's financial literacy and pension-related behaviour. International indices such as those developed by Allianz, Mercer and the IMF illustrate how demographic trends, institutional design and financial indicators jointly influence long-term sustainability.

The empirical part of the thesis is based on a quantitative online survey conducted among 134 students of the University of Tartu. The questionnaire measured pension awareness, attitudes toward the pension system, trust in its stability and willingness to contribute, alongside socio-demographic characteristics. The data were analysed using descriptive statistics, correlation analysis and group comparisons.

The results indicate that students' pension awareness is moderate. Knowledge is highest regarding the general structure of the system and the second pillar, while awareness of the voluntary third pillar is considerably lower. Willingness to contribute to the pension system is moderately positive, whereas attitudes toward the system tend to be neutral.

Correlation analysis reveals a statistically significant moderate positive relationship between pension awareness and willingness to contribute. This indicates that higher knowledge is associated with greater readiness to engage in pension saving. However, no significant relationship was found between attitudes and willingness, suggesting that general opinions about the system do not strongly influence behaviour.

Group comparisons show no significant differences in willingness to contribute based on gender, employment status, field of study, or education level. However, differences appear in awareness: students from natural and social sciences show higher pension knowledge than humanities students, and higher income is associated with greater awareness.

Overall, the findings suggest that pension behaviour among young people is mainly shaped by knowledge rather than attitudes or demographic factors. The study highlights the importance of improving pension education, particularly regarding the third pillar and long-term financial planning, to support more informed retirement decisions and strengthen future pension system sustainability.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Anastasia Glivak, annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose NOORTE TEADLIKKUS PENSIONISÜSTEEMIST JA SELLE JÄTKUSUUTLIKKUSEST: EESTI TUDENGITE NÄITEL, mille juhendaja on kaasprofessor Eve Parts, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Anastasia Glivak

14.05.2026